

АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТ И ВОЕДНАЧЕНОСТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО КРИВИЧНО-ПРАВНАТА ОБЛАСТ

**АНАЛИЗА
НА КВАЛИТЕТ И
ВОЕДНАЧЕНОСТ НА
СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО
КРИВИЧНО-ПРАВНАТА
ОБЛАСТ**

АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТ И ВОЕДНАЧЕНОСТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО КРИВИЧНО-ПРАВНАТА ОБЛАСТ

Издавач:
Институт за европска политика и Асоцијација ЗЕНИТ

Уредник:
Проф. д-р Јован Ананиев

Авторка:
Натали Петровска

Графички дизајн и печатење:
Релатив

Скопје, јули 2021

ЦИП БРОЈ

Оваа анализа е подготвена во рамки на проектот „Партнерство Јустисија - враќање на довербата на граѓаните“, финансиран од Европската Унија преку Секторот за централно финансирање и склучување договори при Министерството за финансии во Република Северна Македонија. Содржината на овој документ е единствена одговорност на авторите и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите и гледиштата на Европската Унија.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	6
ВОВЕД	7
КВАЛИТЕТ НА ОДЛУКИТЕ	10
1. АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТОТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО ОБЛАСТА НА КРИВИЧНОТО ПРАВО	11
1.1 Методологија	12
1.2 Карактеристики на примерокот за анализа	14
1.3 Анализа на квалитетот на судските одлуки на ниво на апелациски подрачја	14
1.3.1 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Битола	15
1.3.2 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Гостивар	22
1.3.3 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Скопје	27
1.3.4 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Штип	34
1.4 Анализа на квалитетот на судските одлуки на национално ниво	39
1.4.1 Квантитативна анализа	39
1.4.2 Квалитативна анализа	39
ПРЕПОРАКИ	43
ВОВЕДНАЕЧЕНОСТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ – СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ	47
Воведни забелешки	49
Факти за случаите	51
Правно прашање	56
Судска постапка – аргументација на судовите	59
ЗАКЛУЧОК	63
АНЕКС	67

ПРЕДГОВОР

Оваа анализа е изработена во рамки на проектот „Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните“, кој го спроведуваат Институтот за европска политика и Асоцијацијата ЗЕНИТ, е финансиран од Европската унија. Проектот има цел да придонесе за враќање на довербата на граѓаните во македонскиот правосуден сектор преку значително вклучување на граѓанското општество во суштинските реформи. Крајни корисници на овој проект се институциите во областа на правосудството. Целта на оваа анализа, е да придонесе кон унапредување на квалитетот на судските одлуки во делот на кривичното право, на самата постапка, како и да придонесе кон унапредување на воедначеноста на одлуките со цел да се одговори на очекувањето на граѓаните за правото на фер и правично судење и пристапот до правда.

ВОВЕД

Согласно практиката на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), гаранциите предвидени во член 6 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) вклучуваат обврска за судот, тој да овозможи и да продуцира соодветни и доволни образложенија на своите судски одлуки. Правото на образложени одлуки претставува клучна компонента на правичност на расправата што се заснова на практиката на ЕСЧП, а тоа е втемелено токму во неколку генерални принципи што се опфатени во ЕКЧП, а кои на тој начин ја штитат индивидуата од арбитрарноста на институциите.¹ Врз основа на тоа, одлуките е неопходно да содржат причини кои би биле задоволителни за да може на нив да се темели судската одлука, но и да одговорот на суштинските аспекти што странките во постапката ги поставуваат како нивни правни аргументи. Ова право не е експлицитно формулирано во текстот на член 6 од Конвенцијата, но претставува процесно право што суштински ги гарантира сите материјални права. Образложените одлуки оставаат впечаток, но и влеваат сигурност кај странките дека нивниот случај навистина бил разгледан, соодветно анализиран и процесирани. Меѓутоа, тие придонесуваат и кон унапредување на јавната доверба во судското одлучување, а дополнително обезбедуваат и стабилна основа за владеење на правото. Образложеноста на судските одлуки е од особено значење, имајќи предвид дека придонесува и кон стекнување на јавна доверба во праведна, објективна и транспарентна правда како столбови во демократското општество.²

Иако судовите имаат можност врз основа на своето слободно судиско убедување³ да ги одберат доказите и аргументите на кои ја засноваат својата одлука, тие се обврзани да дадат соодветно образложение за нивната (не)применливост. Оттука, одредбите од член 6 на ЕКЧП не можат да бидат сфатени како обврзувачки, ниту, пак, ЕСЧП упатува на тоа дека е неопходно да се аргументира секој индивидуален став, односно доказ во постапката.⁴ Длабината и екстензивноста на нивното образложување може да варира од видот на одлуката, од видот на надлежноста на судот, но и од случај до случај. Врз основа на тоа, судовите е неопходно да ги испитаат главните и клучните наводи на учесниците во постапката кои се засегнати како со домашното материјално и процесно право, така и со правата и слободите загарантирани во ЕКЧП. Образложенијата во никој случај не подразбираат прераскажување на кривично-правниот настан, како и на сите преземени дејства во постапката што несомнено би довело до тоа судските одлуки да бидат предолги. Оттука, сосема е погрешна практиката на некои судови за креирање компилации од судските записници од одржаните рочишта за главна расправа. Судските одлуки е неопходно, но и се сугерира од страна на ЕСЧП, да бидат колку што е можно поконзистентни и ослободени од непотребни детали и академски експликации.

1 Предмет Roche против Велика Британија, бр. 32555/96, § 116, октомври 2005 г., ЕСЧП.

2 Предмет Suominen против Франција, бр. 37801/97, § 37, 1 јули 2003 г.; Tatishvili против Русија, бр. 1509/02, § 58, јануари 2007 г., ЕСЧП.

3 Чл. 16 од ЗКП.

4 Предмет Van de Hurk против Холандија, § 61, бр. 16034/90; 19 април 1994 г., ЕСЧП.

Во правната теорија образложенијата се опишани како образложенија на правната теорија и образложенија за транспарентност. А кога станува збор за постапките пред второстепените судови, образложенијата што се дадени мораат да бидат во линија, но и да овозможат ефикасна употреба на уставно загарантираниот концепт на „право на жалба“⁵, што теоретски е опишано како функционална ориентација. Второстепените судови можат да имаат и пократки образложенија од првостепените, но тие мораат да ги адресираат, односно да одговорат на главните аргументи покренати од странките во постапката.

Судските одлуки треба да се изготвуваат на достапен, едноставен и јасен јазик, тие мораат да бидат аргументирани, јавно објавени во разумен рок и засновани врз праведна и јавна расправа.⁶ Согласно практиката на ЕСЧП, образложенијата мораат да содржат аргументација во однос на решавачките и клучните тврдења, аспекти и наводи што биле пресудни за донесување одлука во определен правец.⁷ Оттука, овој суд би констатирал повреда на член 6 од ЕКЧП, секогаш кога домашните судови во образложението на одлуката би игнорирале конкретно, релевантно и важно прашања или аргумент покренат од апликантот во текот на постапката.⁸ Образложените пресуди даваат одговор на прашања од одлучувачко значење за предметот (Mugoša против Црна Гора), даваат подробно образложение кај предмети каде што законот не е доволно јасен (Milojević против Србија) и онаму каде што фактичката состојба не е јасна или доследна (Hirvisaari против Финска, Atanasovski против Р. Н. Македонија), водат сметка за специфичностите на правниот систем (Taxquet против Белгија), а и бараат помалку подробни образложенија на апелационите судови кога пресудите на основните судови се добро обработени (Garcia Ruiz против Шпанија).⁹

5 Предмет Hadjianastassiou против Грција, бр. 12945/87, 16 декември 1992 г., ЕСЧП.

6 Magna Carta of Judges, Fundamental Principles, Стразбур, ноември 2010 г.

7 Предмет Boldea против Романија, § 30, бр. 19997/02, 15 февруари 2007 г.; Moreira Ferreira против Португалија, § 84, бр. 19867/12, 11 јули 2017 г.; Рапон против Франција, бр. 54210/00, 25 јули 2002 г.; Hadjianastassiou против Грција, бр. 12945/87, 16 декември 1992 г., ЕСЧП.

8 Предмет Nechiporuk and Yonkalo против Украина, § 280, бр. 42310/04, 21 април 2011 г.; Rostomashvili против Грузија, § 59, бр. 13185/07, 8 ноември 2018 г.; Zhang против Украина, § 73, бр. 6970/15, 13 ноември 2018 г., ЕСЧП.

9 Мирјана Лазарова Трајковска, „Правна аргументација и образложение на пресудите“, Скопје, ноември 2019 г.

КВАЛИТЕТ НА ОДЛУКИТЕ

Квалитетот на судските одлуки зависи не само од индивидуалниот судија кој постапува во предметот туку и од значителен број на надворешни и внатрешни фактори, на пример: квалитет на законодавството, соодветни ресурси со кои располага правосудниот систем, квалитет на професионалното надградување на судиите, професионалност на судиите, нивната ефикасност, принцип на работење и начин на водење на постапката.

Кога станува збор за перцепциите по однос на квалитетот на донесените судски одлуки во Република Северна Македонија, нивните креатори, а како дел од целната група во рамките на истражување спроведено во февруари 2019 година¹⁰, 7,1%, односно 10,4% оцениле со недоволно, односно доволно, поточно вкупно 17,5% или нешто помалку од петтина од судиите сметаат дека квалитетот на судските одлуки е на ниско ниво. Во значителна мера, судиите сметаат дека квалитетот на судските одлуки е добар (42,4%), односно многу добар (27,6%), додека, пак, со оценка одличен, квалитетот го оцениле само 12,5% од судиите. Како дел од истово истражување, опфатени се и адвокатите и обвинителите како целни групи. Имено, оценките од страна на овие учесници во постапките, а особено на адвокатите, во доминантен дел упатуваат на недоволно (44,7%) и доволно (29,2%), додека, пак, обвинителите претежно сметаат дека квалитетот е добар (43,7%), додека речиси 40% сметаат дека е доволен, односно недоволен (27,8, односно 11,9%).

¹⁰ Лидија Стојкова Зафировска, Жарко Алексов, Александар Гоцо, „Прв национален извештај од матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството“, Центар за правни истражувања и анализи, Скопје 2019 г.

1

**АНАЛИЗА
НА КВАЛИТЕТОТ
НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО
ОБЛАСТА НА КРИВИЧНОТО
ПРАВО**

Одлуката како категорија на правен акт претставува општ поим за кој било вид на постапување од страна на органи кои учествуваат во постапката, независно од фактот дали се работи за мериторно одлучување во постапката или, пак, за формално-процесно одлучување.¹¹

Во рамките на кривично-правната материја, Законот за кривична постапка разграничува и предвидува четири вида одлуки – пресуда, решение, наредба и казнен налог, односно пресуда со која се издава казнениот налог. Со оглед на фактот што пресудата е исклучиво судска одлука, со која се решава предметот на постапување, врз основа на одржана главна расправа пред судот, од нејзиното почнување до нејзиното завршување, а со тоа предмет на оценување во неа се сите докази и поставени аргументи во текот на постапката, предмет на евалуација за потребите на оваа анализа беа исклучиво судски пресуди. Меѓутоа, имајќи предвид дека со посебните облици на пресуди, како пресуда донесена врз основа на предлог-спогодба¹² и пресудата со која судот, врз основа на предлог на јавниот обвинител, издал казнен налог¹³, се одлучува без одржување на главна расправа, но тука се и пресудите по признание на вина на обвинетите, во кои се редуцира доказната и се изведуваат само докази релевантни за санкцијата, овој вид пресуди не беа земени предвид за разгледување.

1.1 МЕТОДОЛОГИЈА

За потребите на оваа анализа беше подготвена методологија за анализа на квалитетот на судските одлуки, како и нивната воедначеност, која се базираше на општите концепти и теоријата на правото, логиката како наука, научни извори, стручни трудови и публикации, правни акти и спроведени интервјуа со професионалци од областа, од академската фела, како и од државната администрација.

Методолошката рамка беше составена од индикатори преку кои се оценуваше квалитетот на одлуките, како на првостепените, така и на второстепените судови. Таа беше поделена во три големи групи индикатори кои за основните судови опфаќаа соодветна структура и кохерентност на одлуките, правна логика на истите, односно дали се испочитувани логичките законитости на донесување на одлуката, како и квалитет на образложението на судските одлуки – *ratio decidendi*, преку воведување во предметот и историјата на прашањето што се расправа, анализа на фактичката состојба и доказната постапка, конзистентност на образложението и јазикот што се применува, преку посебно развиени индикатори.

11 Коментар на ЗКП.

12 Чл. 490 од ЗКП.

13 Чл. 499 од ЗКП.

Додека, пак, индикаторите за второстепените одлуки оценуваа дали постојат јасни упатства до основниот суд при евентуално враќање на одлуката на повторно разгледување, јасно наведени причини за укинување или преиначување на одлуката на првостепениот суд, при постоење промена на одлуката за санкцијата, дали и во кој обем е дадена соодветна аргументација за тоа, разгледување на жалбените наводи, образложеност на одлуката во насока на сите жалбени наводи, соодветна структура при преиначување и изготвување на нова одлука, како и соодветно внимание на протокот на временскиот период поврзан со застарување на предметите.

Квантифицирањето на овие индикатори беше однапред детерминирано согласно поставениот стандард за оцени што предвидуваа можност индикаторот да не се однесува за конкретната судска одлука и да е неприменлив, врз основа на што тој не добиваше вредносна оценка; понатаму оценката „еден“ како најниска оценка, која се определуваше за индикатор што не може да се пронајде во судската одлука, а е соодветен за конкретната судска одлука; оценка „нула“, која се утврдуваше за индикатори што се препознаени како елемент во судската одлука, но не ги задоволува минималните стандарди за квалитет; оценка „еден“, која се применуваше за препознаена содржина што одговара на индикаторот, но е применет низок квалитет; оценка „два“ применлива за утврдена содржина што одговара на индикатор за кој се дава средна оценка; и оценка „три“ со која се оценуваше индикатор чијашто утврдена содржина одговара на индикаторот за кој се дава највисока оценка. Вредноста на индикаторите се добиваше на начин што таа претставуваше производ од оценката на индикаторот и однапред предвидениот коефициент за секој од индикаторите (види анекс Прилог 1-а и Прилог 1-б), што варираше во зависност од комплексноста и релевантноста на индикаторот. При што како најниски индикатори беа утврдени оние што се најмалку комплексни и најмалку релевантни и обратно. Додека, пак, индексот на квалитет на секоја индивидуална судската одлука претставува количник што се добива откако вкупниот збир на вредностите на сите применливи индикатори ќе се подели со бројот на применливи индикатори за кои е дадено оценка.

1.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИМЕРОКОТ ЗА АНАЛИЗА

За потребите на оваа анализа, предмет на разгледување и квалитативно оценување беа 61 пресуда донесени од страна на основните и апелационите судови во државата. Поточно, се анализираа 41 пресуда на основните судови од кои: 15 на Основниот кривичен суд Скопје, 10 на Основниот суд Битола и по 8 на основните судови во Штип и во Гостивар, како и 20 пресуди на апелационите судови, од кои: 7 на Апелациониот суд Скопје, 5 на Апелациониот суд Битола и по 4 на Апелационите судови во Штип и во Гостивар. Кога ова би го распределиле по апелациски подрачја, состојбата би била следна – 22 пресуди од скопското, 15 од битолското и по 12 од штипското, односно гостиварското апелациско подрачје, независно од степенот во кој одлуката е донесена.

Анализираните судски одлуки датираат од временскиот период 2017 до 2020 година, а тие беа избрани по пат на случаен избор од базата на расположливи пресуди на интернет-страницата sud.mk, официјална интегрална страница на сите судови во државата, водена од страна на Врховниот суд на РСМ, како и од електронската платформа за правни акти dejure.mk. При изборот на одлуките, посветено беше особено внимание на временскиот период од кој датираат пресудите, поточно избрани беа одлуки од различни години во рамките на поставениот временски интервал, но исто така беше посветено внимание и на нивната разновидност од аспект на нивна подготовка од страна на различни судии, совети и сл.

1.3 АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТОТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ НА НИВО НА АПЕЛАЦИСКИ ПОДРАЧЈА

Согласно законот за судови, во судскиот систем, судската власт во РСМ ја вршат основни, апелациони, Управен, Виш управен суд и Врховен суд. Додека основните судови се основаат за една или за повеќе општини чиешто подрачје е определено со истиот овој закон, апелационите судови се основаат за подрачјето на повеќе судови од прв степен определени со закон. Врз основа на ваквата поставеност на судскиот систем, а имајќи предвид дека четирите апелациски подрачја беа таргет за избор на одлуки, покрај анализата на одлуки од овие конкретни географски подрачја – Скопје, Битола, Штип и Гостивар, преку изборот на одлуки од апелационите судови, индиректно беше анализирана и работата на другите судови од тие апелациски подрачја.

1.3.1 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Битола

Првата група индикатори што се предвидени во методологијата за оценка на квалитетот на судските одлуки предвидува индикатори што се однесуваат на структурата и кохерентноста на судската одлука. Согласно нивната поставеност, предмет на анализа беше фактот дали одлуките ги содржат сите потребни елементи, делови од кои се составени и дали се правилно структурирани, дали изреките на одлуките се јасни концизни, како и дали тие се во логичка усогласеност со образложението, поточно не се во меѓусебна противречност.

При спроведената евалуација на пресудите на основните судови од ова апелациско подрачје е утврдено дека сите пресуди што беа избрани за оценување, низ призмата на индикаторот за правилна структура на пресудата, без исклучок, воопшто не отстапуваат од предвидените стандарди. Во само два случаи е констатирана преобемна изрека, која е резултат на идентичен опис на диспозитив на обвинение, па оттука и самата изрека на пресудата не отстапува од стандардот на јасност, туку недостига нејзина концизност. Главно, ова се должи на преобемниот опис на делото и околностите под кои е сторено тоа, а се детално наведени во обвинителниот акт, па реплицирањето на идентичната содржина придонело кон недоволната концизност на пресудата во делот на нејзиниот диспозитив, при што оценката согласно овој индикатор е определена на 5,6 од 6.

Ниту една од пресудите што беа разгледувани не отстапува од начелото на кохерентност, поточно, во ниту една не е констатирана состојба во која изреката на пресудата не е во логичка усогласеност со образложението или во меѓусебна противречност. Поради тоа и во поглед на овој индикатор, средната оценка на пресудите е највисоката што е предвидена – 6.

Методолошки, следната целина на индикатори се однесува на правната логика. Во конкретниов случај, предмет на утврдување е дали супсумцијата е правилно извршена, поточно дали конкретната фактичка состојба утврдена во пресудите, со примена на соодветните и апликативните правни норми за конкретниот случај, произведува правни дејства. При ваква поставеност, изреката на пресудата би влијаела на содржината на образложението, кое неопходно мора да произлегува и да се темели на изреката, но еднакво е важно и тоа да биде конзистентно со содржината на изреката, поточно тие заемно да не се противречни. Образложенијата на пресудите е потребно да се кохерентни и да формираат логичка усогласеност, односно опширна аргументација на диспозитивот на пресудата, на постапката што следувала и довела до донесување на одлуката, како и на правилата на судското расудување во конкретниот случај.

Вака поставените критериуми за утврдување на исполнетоста на овој индикатор претпоставуваат опис што се однесува на фактичките тврдења на странките во постапката за конкретните фактички состојби во кои настанале кривично-правните настани, постапката на предложување и изведување, но и соодветна селекција и категоризација на неопходните од спорните факти, како и оценката на доказите во текот на постапката.

Анализата на пресудите на ова апелациско подрачје упатува на тоа дека во доминантен дел од нив отсуствува соодветно образложување на правните правила, за да може заедно со фактичката состојба да се дефинира изрека на пресудата. Принципот поставен во методологијата на поврзаност на малата и големата премиса, односно процесот на оценување на доказите од кој произлегува малата премиса, поточно правната квалификација на фактите или утврдување на фактичката состојба, со изборот на правните норми, нивното поврзување, утврдување на содржината и толкувањето или голема премиса, не може да се идентификува во целост. Врз основа на вака утврдената состојба, ова апелациско подрачје, согласно овој индикатор, има средна оценка 6,9 од вкупно 9.

Последниот и најобемен сет индикатори што ги предвидува методологијата за оценка на квалитет се однесува на квалитетот на образложението на судската одлука, односно *ratio decidendi*. Комплексноста на оваа група индикатори подразбира – вовед и објаснување на историјата на прашањето што е предмет на утврдување, активности што судот ги преземал во своето постапување по конкретниот предмет, претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правни начела, утврдување на фактичката состојба и опис на материјалните факти, како и примена на законските начела. Понатаму, активности преземени во текот на доказната постапка во контекст на понатамошно образложување на одлуката низ призмата на (и)релевантните факти, како и утврдување дали предметните факти се од таква природа и квалитет, за да можат да одговараат на она што е предвидено во материјалното право, за да произведуваат правна последица. Процената, но и образложувањето на спротивставените аргументи, односно аргументите на страната која ја изгубила постапката, ставајќи ги во релација фактичката состојба со материјалното право, согласно кое обвинетото лице се гони, како важен елемент во образложението на пресудата, претставува составен дел од овој методолошки пристап, а придружен со јасноста и конзистентноста на даденото образложение, кое е поткрепено со соодветна јазична и граматичка правилност, се од исклучително значење за квалитетот на судската одлука.

При анализа на пресудите на битолското апелациско подрачје може да се утврди дека воведните параграфи од образложението со солиден квалитет воведуваат во прашањето што се расправа, а идентично, посветуваат и соодветно внимание на дејствата преземени од судот и странките во постапката. Гледано низ овој индикатор, пресудите на ова подрачје се оценети со највисока оценка – 6. Образложението на

пресудите упатува на системска и хронолошка нарација на сите преземени дејства, но и опис на факти и околности што даваат јасна слика за суштината на предметот.

Генерално, индивидуалните параграфи од образложенијата претставуваат тематски целини и овозможуваат јасна слика за индивидуалните прашања обработени во пресудата. Но, во дел од пресудите се среќаваат и наративи што спојуваат неколку прашања во еден параграф, кој изгледа предимензионирано и опфаќа детали од постапката, поради тоа и средната оценка согласно овој индикатор е 5,6 од 6. Со цел правилно и целосно утврдување на фактичката состојба, неприфатливо е обработување групи докази на кои не би можело да им се посвети доволно внимание за да можат да се изберат релевантните факти на кои би се темелела и самата одлука.

Еден од можеби клучните индикатори во методологијата, кој е од исклучително значење и за правилното дистрибуирање на правдата, но и за подоцнежните перцепции што се развиваат од тоа, е индикаторот што подразбира „претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правните начела“. Тој претпоставува дека во рамките на образложението на пресудата треба да биде објаснета правната норма за секое прашање, но и карактеристиките на кривичното дело што е предмет на прогон, како и видот на повреда на правото. Дополнителен услов за исполнување на високо ниво на квалитет на пресудите е евентуалното повикување на домашна практика или, пак, на практика на Европскиот суд на човекови права. Пресудите од ова апелациско подрачје, во поглед на овој индикатор, имаат оценка 4,8 од 6. Кога станува збор за овој индикатор, само 40% од разгледуваните пресуди на битолското апелациско подрачје имаат највисока оценка, преостанатите 60% имаат среден квалитет. Пресудите со највисока оценка детално го разработуваат кривичното дело, неговите карактеристики и битие, како и заштитното добро.

Следниот индикатор опфаќа анализа на фактите од аспект на нивната поврзаност со правната норма, односно дали природата на фактите што се посочуваат се во контекст на она што е утврдено и што како услов за исполнување се бара во материјалното право, за да може да произведе одредена правна последица. Но, ги вклучува и обработката и оценувањето на доказите, нивната релевантност за конкретниот случај со цел да се утврди фактичката состојба, а сето ова од аспект на индивидуална оценка на доказите. Пресудите разгледани преку овој индикатор имаат оценка 2,5 од 3, од причина што во неколку од нив се среќаваат ситуации каде што не се опфатени сите предложени и изведени докази, каде што се испуштени образложенија за некои потенцијално важни докази, како вештачења или, пак, евидентирано е повикување на докази во образложението на пресудата што се испуштени да се наведат и да се објаснат.

Во поглед на прашањето за посветување на соодветно внимание во сите индивидуални случаи на исказите и наводите на странката која го изгубила спорот, нешто што би се забележало преку разгледувањето и процената на спротивставените аргументи, може да се констатира дека пресудите од ова апелациско подрачје упатуваат на оценка 5,7 од 6. Оваа оценка наоѓа своја поткрепа во фактот што во незначителен дел на одлуките не е евидентиран минимален напор за аргументирано образложение зошто некои одговори на одбраната не се земени предвид, а тоа да биде поткрепено со материјалното право.

Јасноста и конзистентноста на образложенијата е релативно добро оценето, имајќи предвид дека оценката е 2,3 од највисока 3. Во пресудите што се оценети со пониска оценка во поглед на овој индикатор е констатирано конфузно и во недоволна мера концизно образложение, раскажување на вербалните докази, наместо нивно сумарно опишување, копирање на завршни зборови на странките во постапката, односно прераскажување на искази на сведоци во постапката и сл.

Јазичната и граматичката правилност на текстот на судските одлуки не е на соодветно ниво. Тие се разбирливи за лаици, содржат релативно кратки параграфи со јасни реченици, но се граматички или правописно неточни, а дополнително евидентирана е примена на локален дијалект, поради тоа и оценката е 2 од 3.

Бројот на второстепени пресуди што беа разгледани во ова апелациско подрачје изнесува 5, што првично не дозволува да се креира самостојна, но и кредибилна оценка за квалитетот на второстепените одлуки на ова подрачје. Затоа, оценката на овие одлуки, како и на другите од преостанатите апелациони судови, сами по себе не индицираат за нивото на квалитет, туку земени во комбинација и како комплементарен дел на првостепените пресуди, креираат слика за целокупниот квалитет на ниво на апелациско подрачје, независно од степенот на постапување.

За потребите на оценувањето на овие одлуки развиени се 11 индикатори, од кои само три се преклопуваат, односно се идентични со оние предвидени за првостепените пресуди, а тоа се правниот силогизам при супсумцијата, јасноста и конзистентноста на образложението и јазичната и граматичката правилност на текстот на одлуката. Преостанатите осум индикатори се однесуваат на квалитетот на образложението на второстепените одлуки, а изразено преку јасни упатства што Апелациониот суд ги дава на првостепениот суд при евентуалното враќање на одлуката на повторно разгледување; јасно наведените причини за укинување или преиначување на одлуката на првостепениот суд; постоење на образложение доколку дојде до промена на обемот или висината на изречената санкција, а притоа тоа да биде јасно образложено, со конкретно аргументирање на причината за таквата одлука; постоење одговор на жалбените наводи; отсуство на реплицирање на идентичната фактичка состојба утврдена од првостепениот суд; во случај на преиначување на пресудата, таа ги има сите суштински карактеристики на пресуда,

како и првостепената пресуда; аргументација во поглед на жалбените наводи и посветено должно внимание на рокот на застарување на предметот.

Средната оценка за правната логика, односно силогизам, кај овие пресуди изнесува 7,2 од 9, што главно се должи на фактот што во само две од пет пресуди во целост се разгледувани, соодветно утврдени и разработени правните правила. Она што се чини како обележје по однос на овој индикатор е тоа дека судот има практика да ја наведе само правната квалификација без да навлегува во нејзино објаснување, но за сметка на тоа, во сите одлуки се нотираат заклучоци за релевантните факти, како и нивен избор и толкување.

Во поглед на јасноста и конзистентноста на второстепените пресуди, тие се оценети со највисоката оценка за овој индикатор – 3, додека, пак, категоријата јазична и граматичка правилност на текстот на судските одлуки е оценет со 2,4 од 3, што во голема мера се должи на користење на локален дијалект во изразувањето и пишувањето, како и присуство на технички и правописни грешки.

Јасните и прецизни упатства за понатамошно постапување на првостепениот суд, во услови на укинување и враќање на одлуката, како индикатор се неприменливи во сите пресуди, поради тоа оценети беа само во две пресуди. Токму отсуството на соодветен примерок од кој би можел да се извлече кредибилен заклучок оневозможува соодветно вреднување на одлуките по овој индикатор. Но, вредно е да се напомене дека во овие два евидентирани случаи каде што дошло до укинување на одлуките и враќање на предметите на повторно постапување на првостепениот суд, тие се оценети со највисоката предвидена оценка – 6, од причина што второстепениот суд дал јасна и конкретна насока како треба да постапи понискиот суд при повторното постапување. На ова се надоврзува и следниот индикатор што покажува дали во услови на укинување или, пак, преиначување на одлуката на првостепениот суд, пресудите на апелациониот суд упатуваат на јасно наведени причини за тоа. Иако и овде во значително помал број, одлуките се оценети со највисоката оценка – 6.

Промената на обемот или висината на санкцијата од страна на повисокиот суд е очекувано да биде придружено со соодветни и аргументирани образложенија за таквата одлука. Одлуките што беа предмет на анализа, а кои го содржат овој индикатор, се идентично, како и претходните, оценети со највисоката оценка – 6. Судот во овие случај дал експликација за својата поразлична одлука и тоа го темелел на поразличната перцепција за отежнителни околности, а особено оние што се однесуваат на начинот и околностите под кои е сторено делото.

Имајќи предвид дека повисокиот суд е должен својата одлука да ја образложи, образложението мора да содржи два елемента: а) оценка на советот на второстепениот суд на изнесените жалбени наводи од различните субјекти што поднеле

жалба; и б) да биде наведено кои повреди второстепениот суд ги ценел по службена должност¹⁴. Оттука и при разгледување на жалбените наводи во постапката, овој суд има обврска да даде одговор на нив, што впрочем беше и предмет на разгледување согласно методологијата. По однос на овој индикатор, Апелациониот суд Битола е оценет со оценка 6 од 6, со констатација дека жалбените наводи по кои е постапувано во целост се опфатени и за нив постои соодветно образложение.

Со оглед на тоа што во изборот на пресуди од ова апелациско подрачје има само две пресуди на кои е применлив индикаторот што се однесува на нејзиното преиначување, а и во двете се работи за преиначување на пресудата единствено во поглед на висината или изборот на санкцијата, оценката за овој индикатор не може во целост да се земе како релевантна. Ова особено поради фактот што судот не пристапил кон утврдување на фактичката состојба, детална анализа на веќе изведените докази што ја креираат фактичката состојба, како и образложување на материјалното право идентично, како и за која било првостепена судска одлука, бидејќи навлегол во анализа само на оние докази што се релевантни за видот или, пак, за висината на санкцијата.

Последниот индикатор од методологијата за оценување на квалитетот на второстепените пресуди се однесува на тоа дали судот и во кој степен внимава на рокот предвиден за апсолутна застареност на кривичното гонење за конкретното кривично дело, предмет на расправа. Оценувањето на оваа категорија претпоставува комплексна операција ако се земе предвид дека покрај основната компонента – проток на време, неопходно е да се вкалкулира и сложеноста на предметот од аспект на докажен материјал, негово обезбедување, предложување и изведување, како и сериозноста на кривичното дело што се става на товар. Врз основа на тоа, скромната процена на сите овие параметри што би влијаеле на должината на траење на постапката упатува на оценка 4,4 од 6.

Имајќи ја предвид оценката на квалитет преку сите поставени индикатори, индексот на квалитет на ова апелациско подрачје е утврден на 4,6.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Правилната структура на пресудите, како и целосната усогласеност со предвидените стандарди за тоа каква треба да биде структурата на пресудата, е она што без исклучок може да се утврди при евалуација на пресудите од апелациското подрачје Битола. Тие овозможуваат логичка усогласеност и поврзаност на изреката и образложението, како и нивна компактност и непротивречност, со што во ниту еден случај не отстапуваат од концептот на кохерентност.

¹⁴ Коментар на ЗКП.

Квалитетот на воведните делови што упатуваат на конкретното прашање предмет на расправа, како и соодветно посветеното внимание на дејствата на странките во постапката упатува на системска и хронолошка нарација на сите преземени дејства, но и опис на факти и околности што даваат јасна слика за суштината на предметите по кои се постапува. Иако во можеби незначителен дел, а сепак е утврдено обработување на групи од докази на кои не би можело да им се посвети доволно внимание, за да можат да се изберат релевантните факти на кои би се темелела и самата одлука, што е неприфатливо од аспект на аргументирање на доказите. Но, исто така и предимензионираност на индивидуални целини – параграфи што би требало да обработуваат различни сегменти од фактичката состојба или, пак, доказите поврзани со неа. Ова не е генерален впечаток поврзан со сите анализирани пресуди, но индивидуалната перцепција за работењето на одредени судии, во секој случај, е од особено значење и може да придонесе кон премостување на овие практики и нивно постепено напуштање.

Она што е лоцирано можеби како најпроблематично во разгледуваните пресуди е непосветувањето на доволно внимание на правните норма за секое прашање, но и карактеристиките на кривичното дело што е предмет на прогон, како и видот на повреда на правото. Шеесет проценти од пресудите на ова подрачје се оценети со среден квалитет кога станува збор за експликација на правните норми, предвиденото кривично дело, теоретска разработка на битието на делото, неговите карактеристики, но и предметот на заштита. Кон високо ниво на квалитет на пресудите секако би придонело и евентуалното повикување на домашна практика или, пак, практика на Европскиот суд за човекови права. Оттука, од особено значење би било да се постигне степен на солидна изедначеност при постапувањето на индивидуалните судии кои детално и образложено ги аргументираат како процесните, така и материјалните норми, а во поткрепа на потврда или отфрлање на тезата на обвинителството, со оние што не посветуваат особено внимание на ова.

Одлуките, пак, на Апелациониот суд во поглед на правната логика упатуваат на практиката во која судот ја наведува само правната квалификација, без да навлегува во нејзино објаснување, но за сметка на тоа, во сите одлуки се нотираат заклучоци за релевантните факти, како и нивен избор и нивно толкување.

Исклучително важно за една пресуда е да ги опфати сите предложени и изведени докази, како и соодветно да ги образложи. Во рамките на ова апелациско подрачје, констатирано е дека во мал број, а сепак од особено значење, судовите не ги исполниле во целост критериумите по однос на овие параметри, поради тоа и обработката и оценувањето на доказите, нивната релевантност за конкретниот случај со цел да се утврди фактичката состојба, а сето ова од аспект на индивидуална оценка на доказите, е на пониско ниво.

Неопходно е да се избегне исто така и релативно незначителната практика на отсуство од аргументирани образложенија кога станува збор за адресирање на наводите на одбраната. Од исклучително значење е судовите да посветат должно внимание на поткрепа на своите ставови со материјалното право, а особено кога станува збор за отфрлање наводи на страната која го изгубила спорот. Како и практиката на пресликување на идентичните искази на сведоци во постапката, односно нивно копирање од записниците, кои креираат слика на недоволно јасни и концизни параграфи во одлуките. Токму послабо оценетата јасност и концизност на некои од пресудите на основните судови е компензирана со високата оценка по однос на овие карактеристики кога станува збор за одлуките на Апелациониот суд.

Она што е особено забележливо во одлуките што доаѓаат од ова апелациско подрачје е фактот што тие немаат задоволително ниво на јазична и граматичка правилност. Во нивната писмена изработка се користи локален дијалект, идентичен на говорното подрачје на град Битола, но се евидентираат и одредени пропусти во примена на македонскиот правопис.

Постапувањето на повисокиот суд по одлуките, а особено во услови на промена на обем или вид на санкција, насоки за повторно постапување на понискиот суд или, пак, во услови на негово мериторно одлучување, е во комплетна линија со одредбите предвидени и во самиот Закон за кривична постапката. Единствено како забелешка би можело да се констатира недоволното внимание што овој суд го посветува во поглед на протокот на време, а во контекст на начелото апсолутна застареност на кривичното гонење. Оттука, како препорака би требало да се посочи дека е неопходно поефикасно работење на второстепениот суд, особено во поглед на постапки што предвидуваат кривични дела за кои веројатноста да настапи застареност е поголема.

1.3.2 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Гостивар

Воведните индикатори предвидени во методологијата за оценка на квалитетот на судските одлуки, а кои предвидуваат индикатори што се однесуваат на структурата и кохерентноста на судската одлука, во рамките на евалуацијата на пресудите од ова апелациско подрачје, како и претходно, беа анализирани низ призмата на правилната структурираност на одлуките, нивната содржајност во поглед на потребни делови, јасност и концизност на изреките, но и нивната логичка усогласеност со образложението, односно отсуство на меѓусебна противречност.

Од анализираните пресуди на ова апелациско подрачје, односно одлуките на основниот суд, се доаѓа до констатација дека во нешто помалку од 40% од пресудите, во случајов во три, имајќи предвид дека бројката е мала и не е доволна да се утврди како репрезентативен примерок, се забележува недоволна јасност и концизност кај нив. Овој заклучок не произлегува од драстично пониското оценување на овие индикатори, туку се забележува среден квалитет на исполнетост на дел од овие индикатори и упатува на оценка од 2,9 од 3 за структурата на судската одлука, односно нејзината структурираност од сите потребни делови, и 5,25 од 6 во поглед на јасноста, односно концизноста на одлуката.

Правната логика како суштински дел во една судска одлука беше разгледан преку утврдување на тоа дали супсумцијата е правилно извршена или дали конкретната фактичка состојба утврдена во пресудите, со примена на правни норми што се апликативни за конкретниот случај, произведува правни дејства. Изреката на пресудата е од суштинско влијание на содржината на образложението, кое неопходно мора да произлегува и се темели врз неа, но дополнително важно е тоа да биде конзистентно со содржината на изреката, односно заемно да не се противречни. Претпоставка е дека образложенијата на пресудите се кохерентни и во логичка усогласеност придружена со опширна аргументација на диспозитивот на пресудата, понатаму, на постапката на донесување на одлуката, како и на правилата на судското расудување во конкретниот случај.

Иако согласно методологијата и бодувањето на индикаторите за ова прашање е предвидена оценка 9 како највисока, во конкретниот случај утврдена е оценка 5,1. Во голема мера, таа се должи на недостаток на соодветна експликација на правните правила, во дел на несоодветната оценка на доказите предложени и изведени во текот на постапката, како и на изведените заклучоци за релевантни факти, кои наместо да пресликаат индивидуална целост, тие се базираат на препишани искази на странките.

Оценувањето на пресудите од овој аспект опфати опис што се однесува на фактичките тврдења на странките во постапката за конкретните фактички состојби во кои настанале кривично-правните ситуации, процес на предложување и изведување, но и на издвојување на неопходните од спорните факти, како и оценка на доказите во текот на постапката.

Ratio decidendi разгледано преку квалитетот на образложението на судската одлука опфати историјат на прашањето што е предмет на утврдување и по кое се постапува, неговото претставување, понатаму претставување и примена на соодветни законски и подзаконски одредби и правни начела, утврдување на фактичка состојба и доказна постапка, проценување на спротивставени аргументи, јасност и конзистентност на образложението, но и јазична и граматичка правилност на текстот на судската одлука.

Објаснувањето на историјата на прашањето, поточно дали со воведните параграфи на одлуката, односно нејзиното образложение, судот воведува во самото прашање, како и хронологијата на преземени дејства од страна на судот во поглед на примените, разгледаните поднесоци и перспективата на расправите е оценето со највисоката оценка – 6. Ова од причина што судот при постапувањето посветил должно внимание за исполнување на критериумите од овој индикатор.

Во поглед на индикаторот што утврдува соодветен опис на факти и околности што треба да ја објаснат суштината на предметот, како и тоа дали секое прашање е во одделен параграф со сопствено убедување објаснување, но и дали има повикување на (и)релевантните факти, ова апелациско подрачје е оценето со 5,1 од 6. Намалувањето на оценката во поглед на овој индикатор се должи на впечатокот создаден од преголемите параграфи во пресудите што често опфаќаат и по неколку прашања, а се креирани како целина во одлуката само поради тоа што произлегуваат од исказ на еден сведок, без оглед на тоа што тој во својот исказ третира повеќе прашања.

Најлошо оценетиот индикатор на ова апелациско подрачје, а согласно методологијата за утврдување квалитет на судските одлуки, е индикаторот што се однесува на објаснувањето на правната норма за секое прашање, на карактеристиките на кривичното дело, на видот на повредата, како и на евентуалното повикување на домашна практика, односно практика на ЕСЧП. Во најлошо оценетата одлука е утврдено отсуство на образложена правна норма, карактеристики на кривично дело, неговото битие, вид на повреда и заштитно добро, како ни судска практика. Најчесто, во пресудите постои опис на дејствата што се констатира дека се исполнување на битие на кривичното дело или, пак, се среќаваат и формулации како: „Врз основа на вака утврдени факти, судот наоѓа дека во дејствијата на обвинетиот Н.Н. се содржани законските обележја на кривичното дело ИЗМАМА од член 247 ст. 1 од Кривичниот законик, за коешто го огласи за виновен и го осуди на ефективна казна затвор како во диспозитивот на оваа пресуда“, или, пак, „При вака утврдена фактичка состојба судот со сигурност утврди дека во дејствијата на обвинетиот се содржани битните елементи на кривичното дело Кражба на електрична енергија, топлинска енергија или природен гас од чл. 235-а ст. 1 од КЗ“. А тоа воопшто не исполнува соодветен стандард за опис на делото, негови карактеристики согласно теоријата, разложување на основни елементи и неговото битие, вид на заштитно добро, како и повреда. Генералната оценка на овој индикатор е дефинирана со 0,6 од највисоко предвидената оценка – 6.

При оценувањето на релевантноста на доказите, како и постоењето на детално образложение зошто некои се третираат како ирелевантни, но и проценувањето и анализата на секој доказ одделно, а не заедно, ова апелациско подрачје има оценка 2,7 од 3. Непостигнувањето на највисоката оценка по однос на ова прашање се должи на отсуството на образложение во неколку од пресудите зошто некои од доказите што се земени предвид се земени како релевантни, на сметка на тоа, евидентирано е само нивното препишување без нивно образложување.

Индикаторот што се однесува на разгледување и проценување на спротивставените аргументи, поточно аргументите на страната која го изгубила спорот, не можеше да биде предмет на оценување од причина што речиси сите од случајно избраните пресуди што беа јавно достапни беа пресуди за предмети во кои на обвинетото лице се суди во отсуство, па тоа не е во можност да предложи докази или, пак, назначен му е бранител по службена должност кој не предложил докази.

Јасноста и конзистентноста на образложението и неговото растоварување од непотребни детали, копирани записници, како и расказни искази на сведоци, во евалуираните пресуди е оценето со 2,2 од 3 и тоа се должи на расказната природа на доказите, особено оние од вербална природа, отсуството на сублимирано образложување на доказите, како и фактот дека тие се во голема мера препишани од записниците во текот на постапката. Додека, пак, јазичната и граматичката правилност на текстот е оценета со 2 од 3, поради отсуство на граматички правилни реченици и печатни, како и присуство на правописни грешки.

Второстепените пресуди на ова апелациско подрачје идентично беа разгледувани низ призмата на 11-те индикатори предвидени во методологијата, кои опфаќаат како правен силогизам при супсумцијата, така и соодветна структура на образложение.

Нивната анализата во поглед на правната логика, односно силогизам, упатува на оценка 7,5 од 9. Главно, ова се должи на фактот што во половина од разгледуваните пресуди не се утврдени ниту разработени правните правила. Нотирано е само евентуално наведување на правната квалификација, но во поглед на остатокот од неопходните параметри што го сочинуваат овој индикатор евидентирани се заклучоци за релевантните факти, како и нивен избор и толкување.

Во поглед на јасноста и конзистентноста на второстепените пресуди, тие се оценети со највисоката оценка за овој индикатор – 3, додека, пак, категоријата јазична и граматичка правилност на текстот на судските одлуки е оценет со 2,5 од 3, од причина што во нив се евидентирани технички и правописни грешки.

Индикаторот што се однесува на обезбедување на прецизни и јасни упатства на повисокиот до понискиот суд, а во случај на укинување и враќање на првостепената пресуда на основниот суд на повторно одлучување, беше оценет само во една пресуда. Оттука, оценката на овој индикатор, иако оценет со највисока оценка, не може да се земе како релевантна.

Индикаторот што се однесува на оценка на насоките на повисокиот суд при укинување или, пак, преиначување на одлуката на првостепениот суд, како и претходниот, оценет е во само една пресуда и идентично и во овој случај, тој има висока оценка.

Промената на обемот или висината на санкцијата во евалуираните пресуди не беше нотирано, оттука и овој индикатор не е оценет за ова апелациско подрачје.

Оценката на советот на второстепениот суд на изнесените жалбени наводи, како и утврдувањето на повредите што второстепениот суд евентуално би ги забележал и би ги проценил по службена должност, но и поединечно разгледување на жалбените наводи во постапката, претставуваат законска обврска за секој судија кој постапува во втор степен. Врз основа на тоа, пресудите на Апелациониот суд Гостивар беа оценети преку соодветните индикатори и тие имаат највисоко утврдена оценка во согласност со овој индикатор.

Имајќи ги предвид категориите време, сложеноста на предметот, како од аспект на доказан материјал, така и од аспект на негово изведување, но и сериозноста на кривичното дело што се става на товар и евентуалниот број на обвинети лица во постапката, последниот индикатор од методологијата за оценување на квалитетот на второстепените пресуди, а која се однесува на тоа дали и во кој степен судот внимава на рокот предвиден за апсолутна застареност на кривичното гонење за конкретното кривично дело беше оценет со 5,5 од 6.

Имајќи ја предвид оценката на квалитет преку сите поставени индикатори, индексот на квалитет на ова апелациско подрачје е утврден на 4,2.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Недоволната јасност и концизност, но и структурираност на пресудите е констатирана во дел од анализираните одлуки на ниво на апелациското подрачје Гостивар, а кои доаѓаат од прв степен. Второстепените одлуки се во голема мера јасни и конзистентни. Поради тоа, основните судовите на ова подрачје е неопходно да посветат повеќе внимание на кохерентност на одлуките, да ги направат поразбирливи и да се во логичка усогласеност со образложението. Во дел од одлуките констатирано е отсуство на образложување на правните прашања, како од основните судови, така и од апелациониот суд.

Евидентирана е позитивна практика на соодветно објаснување на историјата на прашањето, како и хронологија на преземени дејства од страна на судот и странките во постапката. Но, во пресудите на ова подрачје констатиран е недостаток на соодветна експликација на правните правила, како и несоодветен опис за оценка на доказите предложени и изведени во текот на постапката, при што наместо да пресликаат индивидуална целост, тие се базираат на препишани искази на странките.

Обемност на содржината на параграфи во пресудите е согледана преку околности што упатуваат на тоа дека судот има практика на разработување на повеќе прашања во една целина, само поради тоа што произлегуваат од исказ на еден сведок. Но, со оглед на тоа што судот треба да даде индивидуализирана аргументација на секое прашање и доказ, неопходно е да се пристапи кон менување на оваа практика.

Експликацијата на правната норма за секое прашање, како и карактеристиките на кривичното дело, видот на повредата, но и евентуалното повикување на домашна практика, односно практика на ЕСЧП, е нешто согласно кое ова апелациско подрачје е најслабо оценето во однос на другите. Поради тоа, судовите од ова апелациско подрачје неопходно е да бидат запознаени со практиката на постапување на другите апелациски подрачја, а особено имајќи предвид дека таквиот пристап е на ниво на утврден стандард на постапување.

Отсуството на образложенија во некои од пресудите за тоа зошто некои од доказите не се аргументирани, ниту, пак, е дадено образложение зошто не се земени како релевантни, а на сметка на тоа тие се само препишани без нивно образложување, претставува отстапување од начелото согласно кое судот е должен совесно да го оцени секој доказ поединечно и во врска со другите докази и врз основа на таквата оценка да изведе заклучок дали некој факт ќе го смета како докажан или не и дали врз него ќе се заснова пресудата. Констатирано е и отсуството на сублимирано образложување на доказите, имајќи предвид дека во голема мера тие се препишани од записниците во текот на постапката.

Потребно е судот да посвети внимание и на неопходната јазична и граматичка правилност на текстот, а поради отсуство на граматички правилни реченици, во кои се евидентирани и печатни и правописни грешки.

Постапувањето на второстепениот суд согласно своите надлежности, а во поглед на прецизни и јасни упатства на повисокиот до понискиот суд, во случај на укинување и враќање или, пак, при евентуалното преиначување на првостепената пресуда се во голема мера високо оценети и во согласност со одредбите предвидени во ЗКП. Идентично на ова, исто така и постапувањето на второстепениот суд по жалба, при оценка на жалбените наводи и целокупната жалбена постапка е во согласност со утврдените критериуми, како и навременоста на неговото постапување, имајќи ги предвид можностите за настапување на застарување на кривичниот прогон.

1.3.3 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Скопје

Првиот сет индикатори што се предвидени во методологијата за оценка на квалитетот на судските одлуки предвидува индикатори што се однесуваат на структурата и кохерентноста на судската одлука. Во рамките на евалуацијата на пресудите согласно поставените индикатори, анализирано беше дали одлуките ги содржат сите потребни делови и дали се правилно структурирани, дали изреките на одлуките се јасни концизни, но и дали тие се во логичка усогласеност со образложението, поточно не се противречни меѓусебно.

Она што беше утврдено, а се однесува речиси без исклучок на сите пресуди избрани за оценување во рамките на апелациското подрачје Скопје, односно Основниот кривичен суд Скопје, е фактот дека судот при изготвување на одлуките, а низ призмата на овие индикатори, воопшто не отстапува од предвидените стандарди. Имено, само во еден случај е констатирана преобемна изрека, која е резултат на идентичен опис на диспозитив на обвинение, па оттука и самата изрека на пресудата не отстапува од стандардот на јасност, туку од концизност. Во конкретниот случај, очигледно водејќи се по неопходниот објективен идентитет помеѓу пресудата и обвинението, судот, следејќи го преобемниот опис на делото и околностите од обвинителниот акт, придонел кон недоволната концизност на пресудата во делот на нејзиниот диспозитив.

Во ниту една од пресудите што беа разгледувани не е констатирано отсуство на кохерентност, односно состојба во која изреката на пресудата не е во логичка усогласеност со образложението, поточно постоењето на нивна меѓусебна противречност.

Следната целина на индикатори се однесува на правната логика. Поточно, предмет на утврдување е дали супсумцијата е правилно извршена или дали конкретната фактичка состојба утврдена во пресудите, со примена на правни норми што се апликативни за конкретниот случај, произведува правни дејства. Во ваквиот случај, изреката на пресудата би влијаела на содржината на образложението, кое неопходно мора да произлегува и се темели на изреката, но идентично е важно и тоа да биде конзистентно со содржината на изреката, поточно заемно да не се противречни. Образложенијата на пресудите е потребно да се кохерентни и да се во логичка усогласеност, односно опширна аргументација на диспозитивот на пресудата, на постапката на донесување на одлуката, како и на правилата на судското расудување во конкретниот случај.

При оценување на пресудите од овој аспект беше земен предвид описот што се однесува на фактичките тврдења на странките во постапката за конкретните фактички состојби во кои настанале кривично-правните ситуации, процесот на предложување и изведување, но и на издвојување на неопходните од спорните факти, како и оценката на доказите во текот на постапката.

Од анализата на пресудите на скопското апелациско подрачје може да се утврди дека во значителен дел од нив отсуствува соодветно образложување на правните правила, за да може заедно со фактичката состојба да се дефинира изрека на пресудата. Во конкретниот случај, поврзаноста на малата и големата премиса, поточно процесот на оценување на доказите од кој произлегува малата премиса – правната квалификација на фактите или утврдувањето на фактичката состојба, со изборот на правните норми, нивно поврзување, утврдување на содржината и толкување или голема премиса, онака како што е поставен во методологијата, не

би можело во целост да се идентификува. Врз основа на тоа, скопското апелациско подрачје согласно овој индикатор има средна оценка 6,8 од вкупно 9.

Последниот сет индикатори, кој е и најобемен во методологијата за оценка на квалитет, се однесува на квалитетот на образложението на судската одлука, односно *ratio decidendi*. Овој дел опфаќа објаснување на историјата на прашањето кое е предмет на утврдување, негово претставување, како и претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правните начела, утврдување на фактичка состојба и доказна постапка, разгледување и проценување на спротивставени аргументи, односно аргументите на страната која ја изгубила постапката, јасност и конзистентност на образложението, како и јазична и граматичка правилност на текстот на судската одлука.

Во овој дел од методолошкиот пристап за анализа, разгледуваните пресуди на ова апелациско подрачје без исклучок упатуваат на солиден квалитет на 4 од 7 индикатори. Воведните параграфи од образложението неоспорно и со солиден квалитет воведуваат во прашањето кое се расправа, а идентично посветуваат и соодветно внимание на дејствата преземени од судот и странките во постапката. Поради тоа, пресудите од скопското апелациско подрачје се оценети со највисока оценка – 6. Во пресудите се евидентира логичка и системска усогласеност на сите дејства, како и опис на факти и околности што ја објаснуваат суштината на предметот. Тематските целини се заокружени во одделни параграфи што даваат јасна претстава за сите индивидуални прашања што се обработени во пресудата. Во процесот на обработка на докази, посветено е внимание да се изберат релевантни, за правилно и во целост да се придонесе во утврдување на фактичката состојба. Тие подлежат на соодветно образложение, а особено оние што се сметаат како ирелевантни и кои не биле од значење и би влијаеле за поразлично одлучување. Проценувањето и анализата на доказите е спроведено на начин што секој доказ е разгледуван и проценет одделно, при што не е евидентирано групирање докази и нивно заедничко генерално образложување. Со оглед на тоа што и во поглед на овој индикатор исполнетоста на критериумите е на високо ниво, оценката за него е 6 од 6.

Во поглед на прашањето за посветување на соодветно внимание во сите индивидуални случаи на исказите и наводите на странката која го изгубила спорот, нешто што би се забележало преку разгледување и проценување на спротивставените аргументи, може да се констатира дека пресудите од ова апелациско подрачје упатуваат на оценка 3,8 од 6. Главно, ова се должи на фактот што во дел од пониско оценетите пресуди во контекст на овој индикатор, од страна на судовите е евидентирано дека земени се предвид и наводите на странката која го изгубила спорот. Меѓутоа, не е наведено никакво суштинско образложение зошто не се. А како практика се забележува и фактот што во случаи каде што како овластен тужител се јавува јавното обвинителство во постапката, а во случаи кога е донесена ослободителна или одбивателна пресуда, се нотира аргументација

во којашто како поткрепа е образложено и материјалното право, за тоа зошто не се земено предвид наводите на обвинителството. Во преостанатите случаи, каде што се среќаваат осудителни пресуди, материјалното право не е наведено како поткрепа за тоа, зошто аргументите на одбраната не се земено предвид.

Најзагрижувачки квалитет, согласно поставените индикатори, пресудите покажаа во делот на „претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правните начела“. Овој индикатор претпоставува дека во рамките на образложението на пресудата треба да биде објаснета правната норма за секое прашање, но и карактеристиките на кривичното дело што е предмет на прогон, како и видот на повреда на правото. Дополнителен услов за исполнување на високо ниво на квалитет на пресудите е евентуалното повикување на домашна практика или, пак, практика на Европскиот суд на човекови права. Пресудите од скопското апелациско подрачје во поглед на овој индикатор имаат оценка 3 од 6. Само три од разгледуваните 15 пресуди на основниот суд во поглед на овој индикатор имаат највисока оценка, шест имаат среден квалитет, две минимален, додека четири не ги задоволуваат минималните стандарди за квалитет. Пресудите со највисока оценка детално го разработуваат кривичното дело, неговите карактеристики и битие, како и заштитното добро. Оние што не задоволуваат минимален стандард за квалитет или, пак, се со ниска оценка што упатува на минимален стандард посочуваат единствено за кое кривично дело станува збор и дека со дејствата на обвинетиот е исполнето неговото битие, не навлегувајќи притоа или поврзувајќи ги конкретните противправни дејства што ги преземал обвинетиот, а се содржани во битието на кривичното дело. Најчестата фраза што е употребувана во овој контекст во пресудите е „Врз основа на вака утврдената фактичка состојба, судот најде дека во дејствијата на обвинетиот Н.Н., се содржани сите битни елементи на кривичното дело XX од чл. XXX од КЗ, поради што следувахе истиот да го огласи за виновен и казни согласно Законот“.

Индикаторот што упатува на јасност и конзистентност на образложението е во голема мера добро оценет, со исклучок на две пресуди во кои исказите на сведоците, како и странките во постапката (завршните зборови) се во целост препишани и нивната содржина изгледа дека е идентична со онаа на записниците, од причина што таа ниту е објаснета и ниту се извлечени клучни поенти, ниту, пак, се раскажани или, пак, парафразирани во соодветен степен, прифатлив за едно образложение. Токму овие две пресуди придонесоа на намалување на оценката во поглед на овој индикатор од највисоката 3 на 2,6.

Јазичната и граматичката правилност на текстот на судските одлуки е на исклучително високо ниво, тие се разбирливи за лаици, содржат релативно кратки параграфи, со јасни реченици. Тие се граматички точни, со користен литературен јазик и без технички и правописни грешки, поради тоа се оценети со највисоката оценка за овој индикатор – 3.

При разгледување на второстепените пресуди беа земени предвид посебни 11 индикатори, од кои само три се преклопуваат, односно се идентични со оние предвидени за првостепените пресуди, а тоа се правниот силогизам при супсумцијата, јасноста и конзистентноста на образложението и јазичната и граматичката правилност на текстот на одлуката. Преостанатите осум индикатори се однесуваат на квалитетот на образложението на второстепените одлуки, а изразено преку јасни упатства што Апелациониот суд ги дава на првостепениот суд при евентуалното враќање на одлуката на повторно разгледување; јасно наведените причини за укинување или преиначување на одлуката на првостепениот суд; постоење на образложение доколку дојде до промена на обемот или висината на изречената санкција, а притоа тоа да биде јасно образложено, со конкретно аргументирање на причината за таквата одлука; постоење на одговор на жалбените наводи; отсуство на реплицирање на идентичната фактичка состојба утврдена од првостепениот суд; во случај на преиначување на пресудата, таа ги има сите суштински карактеристики на пресуда, како и првостепената пресуда; аргументација во поглед на жалбените наводи и посветено должно внимание на рокот на застарување на предметот.

При анализа на пресудите од аспект на правната логика, односно силогизам, пресудите изработени од Апелациониот суд Скопје имаат оценка 6 од 9. Главно, ова се должи на фактот што ниту во една од разгледуваните не се утврдени ниту разработени правните правила. Евидентирано е само евентуално наведување на правната квалификација, но за сметка на тоа, во сите се нотираат заклучоци за релевантните факти, како и нивен избор и нивно толкување.

Во поглед на јасноста и конзистентноста на второстепените пресуди, тие се оценети со највисоката оценка за овој индикатор – 3, додека, пак, категоријата јазична и граматичка правилност на текстот на судските одлуки е оценет со 2,4 од 3, што во голема мера се должи исклучиво на техничките и правописните грешки.

Иако неприменливо како категорија на индикатор во сите пресуди, прецизните и јасни упатства на повисокиот до понискиот суд, а во случај на укинување и враќање на првостепената пресуда на основниот суд на повторно одлучување, беше оценето само во една пресуда. Токму поради овој факт, оценката не може да се земе како релевантна, бидејќи нема соодветен примерок на пресуди врз основа на кои би можел тој да се вреднува. Но, со оглед на тоа што и во другите апелациски подрачја се среќава слична практика, вредно е да се напомене дека судот во овој случај употребил особено воопштена, стереотипна реченица „При повторно постапување, првостепениот суд да ја отстрани констатираната суштествена повреда на одредбите на кривичната постапка на начин што на овозакажаниот главен претрес откако ќе се исполнат сите законски претпоставки за одржување на истиот, ќе ги изведе сите предложени докази врз основа на кои ќе ги утврди сите решителни факти во предметот и во зависност од утврденото, со правилна примена на материјалното право донесе правилна и законска судска одлука“, која не дава јасна слика за неговите насоки.

Во услови на укинување или, пак, преиначување на одлуката на првостепениот суд, пресудите на апелациониот суд Скопје упатуваат на јасно наведени причини за тоа, оттука и оценката за овој индикатор е 5,2 од 6.

При промена на обемот или висината на санкцијата, судот генерално дава причини зошто пристапил кон таквата модификација на санкцијата, но често тоа се стандардизирани образложенија, на пример дека се работи за често кривично дело, па неговата зачестеност во конкретниот период влијае на таквата одлука или, пак, дека се поинаку проценети истите олеснителни и отежнителни околности. Поради тоа и оценката за овој индикатор е вреднувана со 4,5 од 6.

Обврската за разгледување на сите жалбени наводи во постапката, а подоцна и нивно соодветно аргументирање во второстепената пресуда претставува услов за квалитетна одлука, што впрочем беше и предмет на разгледување согласно методологијата. По однос на овој индикатор, Апелациониот суд Скопје е оценет со оценка 5,3 од 6, од причина што евидентирани се пресуди во кои тој не ги има опфатено жалбените наводи на одбраната во својата пресуда.

Со оглед на тоа што во изборот на пресуди од ова апелациско подрачје има само една пресуда на која е применлив индикаторот што се однесува на нејзиното преиначување, оценката за него не би било соодветно да се земе како релевантна во услови на отсуство на репрезентативен примерок.

Последниот индикатор од методологијата за оценување на квалитетот на второстепените пресуди се однесува на тоа дали судот и во кој степен внимава на рокот предвиден за апсолутна застареност на кривичното гонење за конкретното кривично дело, предмет на расправа. Оценувањето на оваа категорија претпоставува комплексна операција ако се земе предвид дека покрај основната компонента – проток на време, неопходно е да се вкалкулира и сложеноста на предметот од аспект на доказан материјал, негово обезбедување, предложување и изведување, како и сериозноста на кривичното дело што се става на товар. Врз основа на тоа, скромната процена на сите овие параметри што би влијаеле на должината на траење на постапката упатува на оценка 4,6 од 6.

Имајќи ја предвид оценката на квалитет преку сите поставени индикатори, индексот на квалитет на ова апелациско подрачје е утврден на 4,4.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Пресудите од скопското апелациско подрачје воопшто не отстапуваат од предвидените стандарди за соодветна структура и кохерентност или, пак, отстапување во кое изреката на пресудата не би била во логичка усогласеност со образложението или, пак, би биле противречни.

Констатирано е отсуство на соодветно образложување на правните правила, за да може заедно со фактичката состојба да се дефинира изрека на пресудата. Утврдената фактичка состојба, во корелација со изборот на правните норми, нивно поврзување, утврдување на содржина и толкување, онака како што е поставен во методологијата, не би можело во целост да се идентификува во сите пресуди. Генерално, ова се среќава како недостаток во сите апелациски подрачја и потребно е соодветно да се адресира, за да се надмине оваа несоодветна практика.

Квалитетот на образложенијата и воведните прашања, како и изборот на релевантни докази и нивно индивидуално проценување, со цел правилно утврдување на фактичката состојба, но и понатамошните образложенија, особено на оние што се сметаат како ирелевантни и кои не биле од значење и би влијаеле за поразлично одлучување, се со висок квалитет.

Како подрачје во кое е неопходно подобрување при постапување на судовите од ова апелациско подрачје е недоволното посветено внимание на исказите и наводите на странката која го изгубила спорот, како и проценување на спротивставените аргументи. Имено, евидентно е дека овие искази се земени предвид, но не може да се забележи никакво суштинско образложение зошто не би биле. Потребно е да се посвети идентично внимание како во случаите кога како овластен тужител се јавува јавното обвинителство во постапката, при што е донесена ослободителна или одбивателна пресуда, па се евидентира аргументација поткрепена со образложено и материјалното право, за тоа зошто не се земени предвид наводите на обвинителството, така и во преостанатите случаи, каде што се среќаваат осудителни пресуди, каде што материјалното право не е наведено како поткрепа.

Речиси третина од пресудите од скопското апелациско подрачје во поглед на примената и претставувањето на релевантните законски и подзаконски одредби и правни начела не ги задоволуваат минималните стандарди за квалитет. Пресудите што не ги задоволуваат минималните стандарди не го разработуваат детално кривичното дело, неговите карактеристики и битие, како и заштитното добро. Во овие пресуди единствено се сретнува членот од законот што посочува за кое кривично дело станува збор и дека дејствата на обвинетиот водат во насока на исполнување на неговото битие. Врз основа на вака утврдената состојба, и во ова апелациско подрачје неопходно е да се посвети внимание на целосна и соодветна аргументација во поглед на кривичното дело, предметот на спор, како и негово соодветно поврзување со противправните дејства на обвинетиот, но и воведување елемент на теоретска вредност на самата одлука, за да може да биде во иднина искористена и референцирана како добра судска практика.

Пресудите поседуваат високо ниво на јасност и конзистентност, како јазична и граматичка правилност на текстот на судските одлуки.

1.3.4 Квалитетот на судските одлуки во апелациското подрачје Штип

Во рамките на ова апелациско подрачје, согласно методологијата за оценување на квалитетот на судски одлуки, предмет на анализа беа вкупно 12 пресуди од кои осум на Основниот суд Штип со одделение во Пробиштип и четири на Апелациониот суд во Штип. Оценка според првата група индикатори што предвидуваат соодветна структура и кохерентност на судските одлуки од ова подрачје, поставеност на сите потребни делови во нив, како и правилна структура, со јасни и концизни изреки што се во логичка усогласеност со образложението, упатуваат на високо ниво и квалитет на изработка. Врз основа на што и се оценети со највисоката предвидена оценка за овие индикатори – 3, односно 6.

Правилно извршената супсумцијата, поточно дали конкретната фактичка состојба утврдена во пресудите, со примена на правни норми што се апликативни за конкретниот случај, произведува правни дејства е следниот индикатор по кој се оценуваа овие одлуки. Проценето беше дали изреката на пресудата влијаела на содржината на образложението, што како елементи е неопходно да се поврзани и едното да произлегува од другото, но и едното да не противречи на другото, овозможувајќи конзистентност на одлуките. Она што беше утврдено при разгледувањето на пресудите беше фактот дека како и другите основни судови, и овој не посветува доволно внимание на правните правила, што заедно со фактичката состојба би требало да ја формулираат изреката. Поради оваа околност, средната оценка за овој индикатор е утврдена на 6,4 од 9. Преостанатиот дел што се однесува на оценка на доказите, како и заклучоците за релевантните факти, нивниот избор и толкување, кохерентноста на образложенијата и аргументацијата е на сосема задоволително ниво.

Третиот најкомплексен сет индикатори се однесува на квалитетот на образложението на судската одлука, односно *ratio decidendi*. Историјата и претставувањето на прашањето што е предмет на утврдување, примената на релевантните законски и подзаконски одредби и правните начела, како и целокупниот процес до утврдување фактичка состојба, преку доказна постапка, оценка на спротивставените аргументи и јасност и конзистентност на образложението се клучните параметри преку кои се оценуваа индикаторите во оваа група.

Соодветниот и разбирлив вовед во прашањето што се разгледува, како и хронологијата на дејства опишани во образложението, кај овие пресуди е оценето со највисока оценка 6. Опишани се факти и околности што јасно ја доловуваат суштината на предметите, со тоа што и за секое прашање е внимавано да биде структурирано во соодветен и одделен параграф.

Индикаторот што досега е најслабо оценет за ова апелациско подрачје, согласно методолошкиот пристап, како и во другите апелациски подрачја – претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правни начела и овде не отстапува од слабата оценка. 1,5 од 6 е средната оценка за овој индикатор, а таа се темели на практиката на користење на генеричка реченица во која само се вметнуваат личните податоци за обвинетиот и делото, на пример: „Врз основа на вака утврдената фактичка состојба судот утврди дека во дејствијата на обвинетиот Н.Н. од Ш. се содржани сите битни елементи на кривичното дело за кр. дело 'Тешка кражба' од чл. 236 ст. 1 т. 1 в.в. чл. 19 од КЗ, поради што судот обвинетиот го огласи за виновен за ова кривично дело и му изрече казна како во изреката на пресудата“. Во принцип, ова е сè што судот навел за кривичното дело, без притоа да навлезе воопшто во видот на делото, неговите карактеристики и битие, дејството на извршување, заштитеното добро или, пак, повредата.

Релевантноста на доказите, нивната детална образложеност, како и аргументацијата зошто некои би биле третирани како ирелевантни, но и проценувањето на доказите преку индивидуален пристап, за секој доказ одделно беше оценето преку индикаторот што ја разгледува фактичката состојба и доказната постапка. Во поглед на овој индикатор, средната оценка е утврдена на 2,4 од 3, што во принцип не би можело да се третира како лош квалитет во постапувањето на судовите во овој дел од пресудата.

При разгледувањето и проценувањето, а потоа и образложувањето на сите докази, судот има обврска не само да ги земе предвид и оние што произлегуваат од страната која го изгубила спорот туку и да ги аргументира соодветно. Поточно, судот има обврска да даде одговори зошто тие не се земени како релевантни, како и овој негов став да го поткрепи со материјалното право применливо во конкретниот контекст. Со оглед на тоа што од вкупниот број пресуди, половина, односно 50% од нив, се пресуди што се однесуваат на постапка во која на обвинетиот му се суди во отсуство, судот немал можност да ги разгледа спротивставените аргументи од едноставна причина што и самите бранители кои биле назначени по службена должност, не понудиле ниту докази, ниту, пак, какви било релевантни наводи од аспект на одбрана на сопствената теорија на случај. Но, во преостанатиот дел од пресудите, оние преостанати 50%, судот е оценет со највисока оценка – 6. Во нив е евидентирано соодветно посветено внимание од страна на судот, но и простор за нивно образложување.

Последните два индикатора се однесуваат на јасност и конзистентност на образложението на пресудата, како и јазична и граматичка правилност на текстот на судската одлука. Првиот е оценет со 2,6 од 3, поради нотираните слабости во поглед на концизноста на образложенијата, копираните искази на сведоците во постапката и тешкотијата во некои од нив за следење на наративот. Вториот и последен индикатор за оценување на пресудите на основните судови се однесува на разбирливоста на текстот од пресудата, јасноста на параграфите и речениците, но и користењето на

литературен јазик и правопис, како и отсуство на технички грешки. Оценката за овој индикатор е 2,75, а таа е намалена од највисоката 3 поради присуство на печатни и технички грешки, како и граматички и правописни грешки.

Второстепените пресуди на ова апелациско подрачје, идентично како и претходните, беа разгледувани преку индикатори што предвидуваат правен силогизам при супсумцијата (правна логика) и квалитетот на образложението на одлуката – *ratio decidendi*.

Квалитетот на одлуките преку правната логика е оценет со 8,25 од 9, поради отсуство на правни правила во една од одлуките предмет на анализа. Во преостанатите пресуди содржани се неопходните параметри што го сочинуваат овој индикатор, евидентирани се заклучоци за релевантните факти, како и нивен избор и толкување.

Јасноста и конзистентноста на второстепените пресуди се оценети со највисоката оценка за овој индикатор – 3 во ова апелациско подрачје, а идентично и категоријата јазична и граматичка правилност на текстот на судските одлуки.

Индикаторот што се однесува на обезбедување на прецизни и јасни упатства на повисокиот до понискиот суд, а во случај на укинување и враќање на првостепената пресуда на основниот суд на повторно одлучување, не беше оценет затоа што во ниту една од случајно избраните пресуди повисокиот суд не одлучил предметот да го укине и да го врати на првостепениот суд на повторно одлучување. Од друга страна, индикаторот што се однесува на оценка на насоките на повисокиот суд при укинување или, пак, преиначување на одлуката на првостепениот суд оценет е само во една пресуда, и тоа со највисоката предвидена оценка – 3.

Промена на обемот или висината на санкцијата во евалуираните пресуди не беше нотирано, оттука и овој индикатор не е оценет за ова апелациско подрачје.

Разгледувајќи ги поединечно, секој од наведените жалбени наводи во постапката, судот во својата второстепена одлука има обврска да даде одговор на секој од нив, што и беше анализирано од аспект на методологијата. Апелациониот суд Штип, согласно овој индикатор, е оценет со оценка 6 од 6, со констатација дека жалбените наводи по кои е постапувано во целост се опфатени и за нив постои соодветно образложение.

Оценката на советот на второстепениот суд на изнесените жалбени наводи, како и утврдувањето на повредите што второстепениот суд евентуално би ги забележал и би ги проценил по службена должност, но и поединечно разгледување на жалбените наводи во постапката, претставуваат законска обврска за секој судија кој постапува во втор степен. Врз основа на тоа, пресудите на Апелациониот суд

Штип беа оценети преку соодветните индикатори и тие имаат највисоко утврдена оценка во согласност со овој индикатор.

Методолошкиот пристап за второстепените одлуки предвидува дека при преиначување на одлуката на првостепениот суд, судската одлука на апелациониот суд треба да ги има сите карактеристики во утврдувањето на фактичката состојба, анализата на доказите, наведувањето на материјалното право и образложувањето, како и за која било првостепена судска одлука. Откако овој индикатор беше проверен дали е мерлив во пресудите, се утврди дека тој може да се лоцира само во една, по што, при анализа на конкретната одлука, за овој дел таа беше оценета со оценка 4 од 6. Главно, ова се должи на недоволно посветено внимание на правната норма, односно битието на делото и неговите елементи.

Последниот индикатор за утврдување на квалитетот на второстепените судски одлуки се однесува на околноста дали апелационите судови внимаваат на рокот за апсолутна застареност на предметот по кој се постапува. Овој индикатор беше разгледуван како преку протокот на временскиот период за време на постапката, така и преку сложеноста на предметот што се анализира, особено имајќи ги предвид обемот и „тежината“ на доказниот материјал, но и сериозноста на кривичното дело, односно предметот на заштита. Иако е исклучително тешко да се квантифицира низ бројки постапувањето на еден суд во поглед на овие параметри, по внимателно разгледување на предметите од ова апелациско подрачје оценката по однос на овој индикатор е 4 од 6.

Имајќи ја предвид оценката на квалитет преку сите поставени индикатори, индексот на квалитет на ова апелациско подрачје е утврден на 4,4.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Одлуките на ова подрачје поседуваат соодветна структура и кохерентност, но и јасни и концизни изреки што се во логичка усогласеност со образложението. Но, како и другите основни судови, и овој не посветува доволно внимание на правните правила што заедно со фактичката состојба би требало да ја формулираат изреката.

Образложенијата на пресудите даваат соодветен и разбирлив вовед во прашањето што се разгледува, како и хронологијата на дејства, но и внимаваат секое прашање да биде внимателно структурирано и обработено во соодветен и одделен параграф.

Примената на релевантните законски и подзаконски одредби и правни начела е проблем што опстојува и во ова подрачје, при што е евидентирана и практика на користење на генерички реченици во рамките на кои се вметнуваат личните податоци за обвинетиот и делото, без соодветно индивидуализирање.

Детална образложеност, како и аргументација за (и)релевантноста на некои докази со користење на индивидуален пристап, е евидентирано како несоодветна практика што го намалува нивото на квалитет на судските одлуки. Оттука, неопходно е да се пристапи кон креирање практика во која судот ќе посвети внимание на секој доказ индивидуално и во целина со другите и за кој ќе има соодветно образложение во поглед на неговата доказна вредност и релевантност за конкретниот случај.

За разлика од некои од другите судови, во овој е евидентирана позитивна практика на разгледување на сите спротивставени аргументи на страната која го изгубила спорот, како и соодветно обезбеден простор за нивно образложување.

Концизноста на образложенијата, како и практиката на реплицираните искази на сведоци од записник, во пресудата е поле каде што има простор за унапредување во рамките на ова апелациско подрачје. Но, и во користењето на јазикот, односно правописните правила, кога станува збор за печатни, технички и граматички грешки. Меѓутоа, овој вид пропусти и забелешки се нотирали единствено на ниво на основните судови од ова подрачје, а не и на Апелациониот суд.

Постапувањето на второстепениот суд, разгледано преку применливите индикатори од методологијата, упатува на негово соодветно постапување согласно надлежностите предвидени во процесниот закон.

Квалитетот на разгледувањето на жалбените наводи во постапката е на солидно ниво, а идентично и упатствата што се давани од страна на повисокиот суд во случаите кога одлуката е укината и вратена на повторно одлучување на понискиот суд.

При мериторно одлучување на второстепениот суд, констатиран е незадоволителен стандард кога станува збор за структурата, како и образложеноста на правната норма, односно битието на делото и неговите елементи. Пресудите на повисоките судови, идентично како и на пониските, при мериторното одлучување треба да ги содржат сите елементи и целосната структура на една пресуда. А дополнително, од особено значење е да се посвети доволно внимание на правните норми на кои се базира пресудата, како и нивна соодветна експликација.

Во поглед на должното внимание на второстепениот суд, на рокот за апсолутна застареност на предметот по кој се постапува, неизбежно е да се констатира дека е неопходно поефикасно постапување со цел да се намали ризикот од настапување на застареност на кривичното гонење.

1.4 АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТОТ НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО

1.4.1 Квантитативна анализа

Индексот на квалитет со кој беа вреднувани судските одлуки во четирите апелациски подрачја претставува оценка што се добива откако ќе бидат собрани индексите на квалитет од сите анализирани судски одлуки на ниво на апелациското подрачје, без оглед дали станува збор за првостепени или второстепени одлуки, а потоа поделени со вкупниот број на анализирани судски одлуки.

Врз основа на вака поставениот принцип за вреднување, секоја од одлуките во конкретните апелациски подрачја беше оценета врз основа на апликативните индикатори предвидени во методологијата. Највисоката оценка, односно индекс на квалитет, предвидена во методолошкиот пристап е 5,4, земајќи ги предвид како исполнетоста на индикаторите во основните, така и во апелационите судови. Оттука, пресудите од апелациското подрачје Битола беа оценети со средна оценка 4,6, која впрочем е и највисока од сите четири апелациони судови, понатаму пресудите на апелациското подрачје Гостивар беа оценети со средна оценка 4,2, која претставува најниска во однос на другите, додека, пак, пресудите на апелациските подрачја Скопје и Штип беа оценети со оценка 4,4. Кога збирот на овие индекси на квалитет од различните апелациски подрачја ќе се собере, а потоа и подели со нивниот број, ќе се добие оценка на национално ниво што изнесува 4,4.

1.4.2 Квалитативна анализа

Имајќи ги предвид констатациите од сите четири апелациски подрачја, може да се утврди дека на национално ниво, во доминантен дел одлуките на надлежните судови имаат правилна структура, вклучително и целосна усогласеност со предвидените стандарди за тоа кои елементи треба да ги содржи една пресуда. Тие се проследени со јасни и концизни изреки што се во логичка усогласеност со образложенијата и претставуваат кохерентна и непротивречна целина. Делумна и недоволна јасност и концизност, но и структурираност на пресудите е констатирана во првостепените одлуките на ниво на апелациското подрачје Гостивар.

Можеби еден од посуштинските делови на одлуките, постоењето на правна логика, односно соодветно образложување на правните правила, за да може заедно со фактичката состојба да се дефинира и изрека на пресудата, претставува

вистински предизвик на национално ниво. Особено ако се земе предвид потребата, утврдената фактичка состојба, во корелација со изборот на правните норми, нивно поврзување, утврдување на содржината и нивно толкување, онака како што е предвидено, да се идентификува како присутно во сите пресуди. Потполното почитување на логичките законитости на донесување на одлуката предвидуваат дека е потребно да се утврди дали во судската одлука е правилно извршена супсумција, односно дали конкретната фактичка состојба со примена на правни норми произведува правни дејства. Врз основа на овој теоретско-методолошки пристап, како констатација на национално ниво би можело да се заклучи дека судовите не посветуваат доволно внимание на посуштинско образложение и поставување на правните правила во пресудите. Правната норма за која станува збор повеќе изгледа како претпоставена и општоприфатена теза што не мора да се објаснува детално, за да може по пат на силогизам да се поврзат двата клучни постулата, со цел да се донесе заклучок.

Квалитетот на образложенијата во пресудите на национално ниво е на релативно добро ниво кога ќе се земе предвид изборот на релевантни докази и нивното индивидуално проценување, со цел правилно утврдување на фактичката состојба, но и понатамошните образложенија, особено на оние што се сметаат како ирелевантни и кои не биле од значење и би влијаеле за поразлично одлучување. Генерално, образложенијата на пресудите даваат соодветен и разбирлив вовед во прашањата што се разгледуваат, како и системска и хронолошка нарација за сите преземени дејства, но и опис на факти и околности што даваат јасна слика за суштината на предметите по кои се постапува.

Од друга страна, динамиката на параграфите, иако е предвидено да ја следи концепцијата – едно правно прашање, еден параграф, кој би бил јасен и концизен, составен од јасни и оптимално разбирливи реченици, не може да се утврди како генерално позитивна во рамките на сите апелациски подрачја, а со тоа и на национално ниво. Ова од причина што сè уште опстојува практика на предимензионираност на индивидуални целини – параграфи што би требало да обработуваат различни сегменти од фактичката состојба или, пак, доказите поврзани со неа. Лоцираните слабости во оваа насока упатуваат на потребата од промена на индивидуални практики во одредени подрачја и нивно постепено напуштање, а со цел да се подигне нивото на квалитет на подготвени образложенија и во голема мера олеснета навигација низ наративот понуден во пресудите.

Иако можеби во незначителен дел, а сепак во дел од пресудите на национално ниво евидентирано е отсуство на детална образложеност, како и аргументација за (и)релевантноста на доказите со користење на индивидуален пристап за секој од нив. А тоа во одреден степен го намалува нивото на квалитет на судските одлуки. Отсуството на детални образложенија за тоа зошто некои од доказите не се аргументирани, ниту, пак, е дадено образложение зошто не се земени како

релевантни претставува отстапување од начелото согласно кое судот е должен совесно да го оцени секој доказ поединечно и во врска со другите докази, па врз основа на таквата оценка да изведе заклучок дали некој факт ќе го смета како докажан или не и дали врз него ќе ја заснова пресудата. Дополнително, на ова само се надоврзува и практиката во некои одлуки на реплицирање на целосната содржина на исказите на сведоците во постапките дадени на записник, како и на креирање групи од докази што се анализираат во целина, а не индивидуално. Овие ситуации упатуваат на неопходност од доследно почитување на одредбите на процесниот закон, согласно кој судот ќе посвети внимание на секој доказ индивидуално и во целина со другите и за кој ќе има соодветно образложение во поглед на неговата доказна вредност и релевантност за конкретниот случај. Од исклучително значење за веродостојноста и законитоста на една пресуда е да ги опфати сите предложени и изведени докази, што и соодветно ќе ги образложи.

Во делот на образложение на судските одлуки е опфатен и сегментот на доказната постапка што се однесува на спротивставената аргументација на странката која го изгубила спорот. Исто така, ова е лоцирано како подрачје во кое одлуките на поголемиот број на апелациски подрачја е неопходно да преземат мерки за унапредување. Она што е лоцирано како недостаток е тоа што отсуствува суштинско образложение во поглед на неземањето предвид на овие аргументации. Во овие ситуации е потребно е да се посвети идентично внимание на аргументите и нивна поткрепеност со материјалното право, без оглед за која странка во постапката станува збор – дали е тоа овластениот застапник на обвинението или, пак, обвинетиот.

Како еден од суштинските проблеми што се забележани при спроведување на ова истражување е отсуството на практика за соодветна или во некои случаи и каква било експликација на правната норма за секое прашање што е предмет на расправа. Идентично, во значителна мера е проблематичен и фактот што судовите ретко посветуваат внимание на детално разработување на кривичното дело, неговите карактеристики и битие, како и предметот на заштита, односно заштитното добро. Значителен дел од овие пресуди нудат само член од законот што посочува за кое кривично дело станува збор, како и кратко поврзување со дејствата на обвинетиот што водат во насока на исполнување на неговото битие. Кон зголемување на нивото на квалитет на пресудите секако би придонело и евентуалното повикување на домашна практика или, пак, практика на Европскиот суд за човекови права, нешто што досега е сретнато единствено во една пресуда од сите обработени 62. Врз основа на ова, од исклучително значење би било да се постигне степен на солидна изедначеност при постапувањето на индивидуалните судии кои детално и образложено ги аргументираат како процесните, така и материјалните норми, а во поткрепа на потврда или отфрлање на тезата на обвинителството. Дополнително, целосната и соодветната аргументација во поглед на кривичното дело, предмет на спор, како и негово поврзување со противправните дејства, но и збогатување

на одлуката со воведување елемент на теоретска перспектива, би можело да придонесе таа во иднина да биде искористена и референцирана како добра судска практика. На овој начин, ќе се избегне користењето на генерички реченици во рамките на кои по потреба се врши промена на личните податоци за обвинетиот и делото, без соодветно индивидуализирање, а кои ги има во значителна мера во одлуките.

Првичниот впечаток за одлуките на национално ниво е дека тие немаат во доволна мера задоволително ниво на јазична и граматичка правилност. При писмената изработка е користен локален дијалект, карактеристичен за некои делови од државава, а евидентирани се и одредени пропусти при примена на македонскиот правопис. Се разбира, ова не е генерален впечаток за сите апелациски подрачја, ниту одлуки, од ова исклучок е скопското апелациско подрачје, како и одлуките на второстепените судови, но она што е заедничко за сите е ургентната потреба од внимание за минимизирање на ризикот од создавање на печатни и технички грешки при изготвување на одлуките.

ПРЕПОРАКИ

Во програмите на Академија за судии и јавни обвинители, кои се донесуваат на континуираното професионално доусовршување на правосудни кадри, неопходно е да се посвети повеќе внимание и задолжителни обуки што би се однесувале на правилно и структурирано образложување на судските одлуки. Имајќи ја предвид и констатацијата на оценската мисија на ТАЕКС дека „Програмите за континуирана обука во основа се теориски и академски и нема многу вистински работилници за стекнување практични вештини“¹⁵, неизбежно е да се констатира дека практичните вештини на судиите не се на задоволително ниво, а особено во делот на соодветно структурирање на одлуките. Оттука, неопходно е и вклучување компоненти во програмите што би ги надградиле знаењата на постојните судии, за да се унапреди и квалитетот на подготовка на судските одлуки.

Недостатокот на кадар во судовите, особено на судии согласно предвидените систематизации на работни места на ниво на основните судови, неизбежно доведува до состојба во која назначените судии имаат предизвик да ја совладаат предвидената квота на решени предмети. Непропорционалниот обем на работа, наспроти активната бројка на судии, доведува до намален квалитет на одлуките, а особено ако се земе предвид времето во кое се очекува да биде завршен еден предмет, а потоа за него и изработената одлука што ќе се темели на сите поставени критериуми и принципи по однос на нејзината образложеност, а воедно ќе обезбеди и високо ниво на квалитет на примена и аргументација на материјалното право, негова теоретска поткрепа, но и примена на практика, како домашна, така и на ЕСЧП. Врз основа на ова, неопходно е по соодветната процена на недостаток на човечки ресурси, поточно судии, Судскиот совет на РСМ да пристапи кон процесот на нивен избор, за да може во некоја мера и индиректно да се влијае на квалитетот на нивната работа, а со тоа и на техничкиот дел – изработка на одлуки.

Основните судови во државава е неопходно да посветат внимание при консултативните процеси на нивните колегиуми, со цел да ги разгледаат потенцијалните проблеми што се однесуваат на квалитетот на судските одлуки, да утврдат идентична практика на постапување кога станува збор за овој технички дел на изведба на нивната работа и со тоа да го унапредат квалитетот на изработка на судските одлуки.

Во рамките на консултативната работна средба што беше спроведена со претставници од судовите во сите степени, како препораки и заклучоци во поглед на унапредување на квалитетот на судските одлуки беше наметнато прашањето за неопходноста од подигање на квалитетот на судските одлуки на ниво на сите апелациски подрачја во државава. Притоа, акцентирана беше потребата од особено внимание за следење на утврдените стандарди за тоа како треба да изгледаат одлуките, при што би се минимизирала можноста за креативен импакт на судиите, но и потребата од соодветна аргументација и релевантност на доказите,

15 TAEKC Peer Review on Judicial Training for Judges and Prosecutors in the former Yugoslav Republic of Macedonia, Mission timeframe: from 23/04/2018 to 26/04/2018, Authors of the report: Judge Lennart Johansson and Judge Dragomir Yordanov.

како и повикувањето на домашна или меѓународна судска практика. Особено внимание беше посветено на делот што ги обврзува судиите да не отстапуваат од неопходниот објективен идентитет помеѓу пресудата и обвинението, па во услови на следење на преобемните описи на делата и околностите од обвинителниот акт, неизбежно придонесува кон недоволната концизност и на пресудата. Поради тоа се констатира дека е неопходно да се пристапи кон подобрување и унапредување на диспозитивот на обвиненијата од причина што единствено на тој начин судовите би можеле да го подигнат нивото на квалитет и на сопствените одлуки.

Во насока на погорекажаното, предложена беше идејата за креирање упатство за пишување пресуди, во кое би се посветило внимание и на структурата на пресудите (изрека, образложение и осврт на потребните елементи, вклучително и примена на практика), особено имајќи ги предвид различните видови пресуди што судовите ги носат – пресуда по признание, осудителна, ослободителна или одбивателна пресуда. Додека, пак, во рамките на осудителните пресуди во кои е предвидено изрекување на некаков вид санкција, да се утврдат јасни критериуми за определување санкции базирани на доставени докази, како и одмерување на самите казни, во кои ќе бидат земени предвид и извештаи по повод процена на ризик и крајна оценка од страна на пробациските служби.

Со цел да се издигне квалитетот на одлуките на повисоко ниво, предлог-препорака беше дадена во насока на определување на судии-ментори, кои би биле искусни судии со долгогодишен стаж и познавања, а притоа надлежни исклучиво за надгледување и менторство на помладите колеги. Овие судии во континуитет би ги пренесувале стекнатите знаења и би биле контролен механизам на квалитетот на работа на помладите.

Од особено влијание за квалитетот на пресудите беше посочена и улогата на Академијата за судии и јавни обвинители (ACIO), преку нејзините почетни и континуирани обуки, предвидени во нејзини рамки. Посочено беше дека е неопходно да се смени пристапот и начинот на спроведување на обуките од причина што тој е застарен и обременет со теорија наспроти потребната практика за идните судии и јавни обвинители. Промената на пристапот би требало да опфати висок процент (80-90%) од курикулумот што би се состоел од практична обука, симулирани судења што би се одвивале во континуитет, како и изработка на пресуди за конкретни случаи. А обуките да бидат спроведени од страна на искусни предавачи, кои ќе бидат вешти во пренесување на своите знаења, како на судии/јавни обвинители, така и на стручни соработници, како движечка сила во процесот на подготвување на одлуките.

Препорака беше констатирана и за Министерството за правда, кое е надлежно и од особено значење за алоцирање на соодветниот обем на средства за вработување, покрај судии и обвинители, и на стручни соработници, од едноставна причина

што тие се од исклучително значење во соодветното пополнување на човечките ресурси во правосудството. Имено, во последниве години е констатиран прилив на кандидати за судии и јавни обвинители во АСЈО, со што во догледно време би се пополниле испразнетите места за овие две категории на професионалци, а со тоа и пропорционално, одлив на стручни соработници и стручен кадар кој би продолжил да работи во рамките на овие институции. Поради тоа, од голема важност е соодветното планирање на стручните кадри во правосудството, како и алоцирањето средства од буџетот за оваа намена.

**ВОЕДНАЕЧЕНОСТ
НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ –
СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ**

Македонскиот правосуден систем предвидува дека Врховниот суд на Република Северна Македонија е највисок суд во државата и тој го обезбедува единството во примената на законите од страна на судовите. Врз основа на надлежностите и улогата што највисокиот суд ги има во државата, може да се констатира дека тој е перманентно одговорен за унапредувањето на судската практика, поточно обезбедување единство во примената на законите од страна на судовите.

Обезбедувањето единство во примената на законите, Врховниот суд ја остварува преку донесување, односно со креирање на начелни ставови, начелни правни мислења по одделни правни прашања што се задолжителни за советите на Врховниот суд на Република Северна Македонија, кои имаат влијание или, пак, се обврзувачки за пониските судови во државата, а во насока на унапредувањето на судската практика, односно усогласена примена на законите. Со начелните правни мислења донесени на Општата седница на Врховниот суд, тој, како највисок суд во државата, дава свој придонес во решавањето на важни правни прашања за кои при одлучувањето, не само што ги разработува законските одредби предмет на разгледување туку и предмет на разработка и образложение е духот на законот во конкретниот контекст, принципот, како и вредностите што тие одредби ги заштитуваат во интерес на заштита на човековите права, еднаквоста на граѓаните пред законот, но и правната сигурност во еден правен поредок.

Во рамките на овој суд, формиран е посебен оддел за следење на судската практика, чијашто основна цел е воедначување и следење на судската практика во државата, а поради остварување единство во примената на законите и обезбедување рамноправност на граѓаните и нивната еднаквост пред законот, што претставува уште еден „филтер“ за проверка на воедначеност на судската практика.

Несомнена е важноста и улогата на Врховниот суд во државата во обезбедувањето на конзистентна судска практика, а со тоа и заштита на човековите права и слободи, обезбедувањето еднаквост пред законите, како правната сигурност. Меѓутоа, факт е дека сите правни прашања не можат да бидат или се предмет на усогласување од страна на Врховниот суд на РСМ или, пак, има иницијативиза воедначување во некои конкретни области. Токму тоа е и причината поради која, за потребите на вториот дел од оваа анализа, во делот на процена на воедначеноста беше пристапено со поразличен пристап, преку примена на методот студија на случај. Имено, во поглед на кривично-правната материја Врховниот суд обединува прашања што согласно насоките предвидени во методологијата според која се подготвуваше анализата, не би упатиле на доволно голем репрезентативен примерок што би ја рефлектирал примената на идентичната практика низ судовите чишто одлуки се анализираа. Врз основа на тоа, мораше да се пристапи кон поинаков аспект на анализа, во рамките на кој се оценуваше и се анализираше воедначеноста на одлуките на судовите согласно едно обединувачко прашање за кое имаше доволен број одлуки на различни основни, но и апелациони судови – начелото *Non bis in idem*.

ВОВЕДНИ ЗАБЕЛЕШКИ

Начелото *Non bis in idem* претставува генерален принцип во кривичното право, дел од многу правни системи, а во некои и кодифицирано на ниво на уставна категорија. Истовремено, воспоставено е и како индивидуално право во рамките на меѓународните механизми за заштита на човековите права.

Овој принцип го сочинуваат две компоненти што ја одразуваат неговата суштина: *Nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* – никој не може да биде кривично гонет двапати за исто дело и *Nemo debet bis puniri pro uno delicto* – никој не може да биде казнет двапати за исто дело. Во некои земји овој принцип е лимитиран исклучиво на можноста за двојно казнување, односно заштита од него. Образложението за примена на овој принцип е разновидно. Оваа забрана ги штити граѓаните од неограниченото државно право на казнување (*ius puniendi*) и едновременно овозможува почитување на правилото дека секој пресуден предмет се смета за вистинит (*res iudicata pro veritate habetur*), со што се овозможува легитимност на правниот систем во една држава.¹⁶ Врз основа на ова, најважните карактеристики и причини за принципот, што се посочуваат во одделните држави, се дека принципот подразбира заштита на основните слободи и права, заштита на поединецот од злоупотреби на државата, правдата, правичноста, пропорционалноста, правната сигурност, процесната ефикасност, почитувањето на *res iudicata*.

Начелото *Non bis in idem* во нашиот систем е првично втемелено како уставно начело и е предвидено во член 14, став 2 од Уставот, во кој стои дека „никој не може да биде повторно суден за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука“. Но, неговата понатамошна заштита и примена е предвидена и во материјалните и процесните закони што ја уредуваат кривично-правната материја. Имено, во чл. 7 од Законот за кривичната постапка е предвидена забрана за двојно судење или казнување, при што е наведено дека „Никој не може повторно да биде суден или казнет за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука“, додека, пак, во Законот за прекршоци чл. 101 ст. 1 а. 3 законодавецот предвидел дека „Судот што ја води прекршочната постапка со решение ќе ја прекине постапката ако: за истото дело е покрената кривична постапка до завршувањето на кривичната постапка“ или, пак, лицето ќе го ослободи од прекршочно гонење доколку е веќе санкционирано за кривично дело со идентични обележја.

Кон овие одредби само се надоврзуваат и меѓународните одредби, предвидени со чл. 4 од Протоколот бр. 7 кон ЕКЧП, кои предвидуваат „1. Никој не може да биде изведен пред суд или осуден повторно во кривична постапка во надлежност на иста држава за кривично дело за кое е ослободен од обвинението или, пак, осуден, во согласност со законот или кривичната постапка на таа држава (...)“. За ова начело да

¹⁶ John A. E. Vervaele, The transnational *Non bis in idem* principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights, *Utrecht Law Review*.

произведува дејство е потребно да постои правосилна судска одлука со која лицето се ослободува или се осудува во однос на истата правна работа во моментот кога против лицето повторно се поведува кривична постапка или се изрекува кривична санкција.¹⁷

Во нашиот правен систем казнивите дела се разграничуваат и се поделени во две категории: кривични дела и прекршоци. Едните се перципираат како потешки и како материја се уредени со кривичното право, додека, пак, другите, што теоријата ги идентификува како полесни или помалку опасни, се предмет на уредување со прекршочното право. Она што е специфично за овие навидум идентични категории е фактот што и покрај тоа што тие имаат идентични поими и структура, кај некои од нив е евидентно и преклопување на законските битија на одредени кривични дела и прекршоци.

Токму тоа е причина и ЕСЧП да пристапи кон разграничување и примена на ова начело кога станува збор за овие две категории на казниви дела. Имено, со предметот *Zolotukhin v. Russia*¹⁸, големиот судски совет на ЕСЧП ја поставил основата за разграничување, односно утврдување на идентичност на делото. Во овој случај, како појдовна точка е земена „материјалната идентичност“ на делото што подразбира забрана за едно лице да биде гонето или санкционирано за дело базирано на истите факти и околности како и за делото за кое веќе е судено, односно казнето. На овој случај се надоврзува и предметот на *Maresti v. Croatia*¹⁹, во кој лицето е првично осудено за прекршок, а потоа и за кривично дело за ист настан (физички напад на лице), поради тоа Судот констатирал дека станува збор за истото дело (*idem*) и дека кривичната санкција била повторување на казнувањето (*bis*).

Како еден од најважните предмети во јуриспруденцијата на ЕСЧП, а кој определува индивидуални критериуми за утврдување дали постои повреда на начелото на *Non bis in idem*, е предметот *Engel and others v. the Netherlands*²⁰ во кој се утврдува дека во случаи во кои двете постапки што се водат против одредено лице се кривични според позитивното право на државата, а како дополнителни критериуми се додаваат и самата „природа“ на престапот, како и нивото на строгост на изречената санкција, станува збор за повреда на ова начело. Врз основа на овие дополнителни критериуми, во практиката на ЕСЧП постојат многубројни случаи кога и во управни постапки, прекршочни постапки итн. се утврдило постоење на *Non bis in idem* при колизијата на таквите постапки со кривичната постапка.

Имајќи ја предвид делумната невоедначеност на постапување на основните судови во Република Северна Македонија, а особено кога станува збор за начела поставени како во домашното право, така и во меѓународното, оваа студија ќе

17 Проф. д-р Гордан Калајиџиџиџи и др. Коментар на Законот за кривична постапка – Скопје, 2018.

18 Предмет *Zolotukhin v. Russia*, апликација бр. 14939/03.

19 Предмет *Maresti v. Croatia*, апликација бр. 55759/07.

20 Предмет *Engel and others v. the Netherlands*, апликација бр. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

ја анализира примената на принципот *Non bis in idem* низ призмата на десетина судски одлуки од кои една референтна, а преку принцип на нивна воедначеност. Поточно, ќе утврди како постапуваат основните и апелационите судови во РСМ кога станува збор за ова начело, дали постојат разлики во практиката и на што се должат тие.

ФАКТИ ЗА СЛУЧАИТЕ

1. Со пресуда III К. бр. 1746/1 од 05.09.2018 г. на Основниот кривичен суд Скопје (тогаш Основен суд Скопје 1, Скопје), кон обвинетиот е одбиено обвинението согласно член 402 став 1 точка 5 од Законот за кривичната постапка в.в. со член 4 од Протоколот број 7 кон Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, бидејќи обвинетиот за истото дело е веќе правосилно осуден.

Имено, против обвинетиот во овој предмет е поднесена приватна кривична тужба од страна на оштетениот, со којашто се товари дека „без никаков повод и причина, му пришол на оштетениот од зад грб и започнал да го дави во пределот на вратот, да го удира со рацете во пределот на главата, по што оштетениот од силината на ударите паднал на земјата паѓајќи со десната страна од телото на бетонот, а обвинетиот продолжил да го удира со десната нога во пределот на телото, по што оштетениот сакајќи да избега се упатил кон излезот на игралиштето, но обвинетиот го стигнал и го удрил со десната нога во пределот на слабината, упатувајќи му навредливи зборови и закани по неговиот живот, при што му нанел телесни повреди изразени во вид на набиеници на главата, вратот и грбот, набиеници на обете подлактици, гребаници по кожата на грбот и десната подлактица и силна реакција на стрес *Dg.Contusio capitis, coll et dorsi, contusion antebraclii, bill.Excoriafionescutis dorsi et antebrodivi dex, F 43 acute stress reaction*“.²¹ Со вака опишаните дејства се претпоставува дека обвинетиот би сторил кривично дело „Телесна повреда“ по чл. 130 ст. 1 од КЗ.

Причина за одбивање на обвинението во конкретниов случај е постоење, односно веќе завршена прекршочна постапка 11 ПРК J 1056/17-J со правосилна пресуда од 10.04.2018 г., со којашто обвинетиот е огласен виновен за сторен прекршок против јавниот ред и мир согласно чл. 12 ст. 1 од Законот за прекршоци против ЈРМ, за што му е изречена и прекршочна санкција – глоба во износ од 400 евра во денарска противвредност од 24.400 денари.

²¹ Пресуда III К. бр. 1746/17 од 05.09.2008 г. на Основен кривичен суд Скопје.

2. Со пресуда V К. бр. 1828/15 од 10.07.2020 г. на Основниот кривичен суд Скопје, кон обвинетиот е одбиено обвинението согласно член 402 став 1 точка 5 од Законот за кривичната постапка, бидејќи обвинетиот за истото дело веќе има изречена мериторна одлука, со која тој се ослободува од обвинение.

Поточно, со поднесената приватна кривична тужба против обвинетиот, тој се товари за тоа дека „по претходна кратка расправија околу паркирањето на ПМВ сопственост на приватниот тужител, физички го нападнал истиот на начин што му задал три удари со рака стисната во бокс во пределот на главата и при тоа му нанел телесна повреда изразена во вид на нагмечување на поглавината, на ист начин го нападнал и вториот приватен тужител, кој се обидел да ги развои, при што му задал еден удар со рака стисната во бокс во пределот на главата и лицето од левата страна и при тоа му нанел телесна повреда изразена во вид на воспалување на лицето од левата страна“.²² Со овие опишани дејства се претпоставува дека обвинетиот би сторил кривично дело „Телесна повреда“ по чл. 130 ст. 1 од КЗ.

Причина за одбивање на обвинението во конкретниов случај е донесената пресуда на Основниот кривичен суд Скопје 017 ПРК – J-1292/15 од 03.12.2019 година, со која обвинетиот е ослободен од одговорност од причина што во текот на траење на прекршочната постапка се донесени законски измени во поглед на роковите на застареност за водење на прекршочната постапка, па за прекршокот што му се ставал на товар на обвинетиот настапила застареност на водење на прекршочната постапка.

3. Со пресуда КЖ-270/19 од 09.04.2019 г. на Апелациониот суд Скопје е одбиена жалбата на Јавното обвинителство Велес против пресудата на Основниот суд Велес со која е одбиено обвинението против обвинетиот за кривично дело „Телесна повреда“ од член 130 став 2 в.в. со став 1 од КЗ, согласно 402 точка 5 од ЗКП, затоа што обвинетиот за истото дело е веќе правосилно осуден во прекршочна постапка.

4. Со решение КЖ-291/20 од 22.12.2020 г. на Апелациониот суд Штип, по повод жалба на обвинетиот и по службена должност пресудата на Основен суд Свети Николе К. 11/20 од 28.10.2020 година се укинува и предметот се враќа на првостепениот суд на повторно одлучување. Ова од причина што судот утврдил „дека обвинетиот бил казнет и за сторен прекршок и за кривично дело 'Телесна повреда' од чл. 130 ст. 1 од КЗ, на кој начин овозможил на обвинетиот одговорноста да му биде утврдена два пати и тоа еднаш како прекршочна и втор пат како кривична одговорност, а во однос на една иста постапка, односно на исти дејствија, кои што биле превземени во исто време, на исто место кон ист оштетен, односно елементите на битието на констатиралиот прекршок се исти со битието на кривичното дело кое му се става на товар и обратно“.²³

²² Пресуда V К. бр. 1828/15 од 10.07.2020 г. на Основен кривичен суд Скопје.

²³ Пресуда КЖ-291/20 од 22.12.2020 г. на Апелациониот суд Штип.

5. Со пресуда КЖ-74/19 од 27.02.2019 г. на Апелациониот суд Гостивар е одбиена жалбата на приватниот тужител против пресудата на Основниот суд Гостивар со која кон обвинетите го одбил обвинението за кривично дело „Телесна повреда“ од чл. 130 ст. 1 од КЗ, а согласно чл. 402 ст. 1 т. 5 од ЗКП. Ова од причина што за истиот настан, случен на истиот ден, е донесена правосилна судска одлука на основен суд Тетово ПРК-J-64/17 од 30.05.2017 година, која станала правосилна на ден 20.07.2017 година, за прекршок казнив по член 12 став 1 од ЗППЈРМ. Поради оваа околност, постоење на правосилна пресуда донесена во прекршочна постапка, за ист настан и исти факти кон исти обвинети, судот го одбил обвинението по приватната кривична тужба, бидејќи неоспорно утврдил дека обвинетите за ист настан се ослободени од одговорност со оглед на тоа што прекршочната постапка што се водела против обвинетите има кривично-казнено правна природа, во смисла на член 4 од Протоколот бр. 7 од ЕКЧП и практиката на ЕСЧП.

6. Со пресуда К-519/17 од 09.11.2018 г. на Основниот суд Битола, обвинетиот, и покрај постоењето на правосилна пресуда ПРК – Ј. бр. 150/17 од 26.01.2017 г., со која е огласен за виновен за нарушување на јавниот ред и мир со физички напад на двете деца и му е изречена прекршочна санкција глоба од 600 евра, тој е огласен за виновен и изречена му е алтернативна мерка – условна осуда, со која му се утврдува казна затвор во траење од пет месеци што нема да се изврши доколку во рок од две години не стори ново кривично дело. Тој е огласен за виновен затоа „што без повод и причина физички нападнал дете на начин што, додека детето стоело потпрено на велосипедот, обвинетиот го фатил детето за врат и почнал да го дави, после што го оттурнал, а од кое оттурнување детето паднало врз велосипедот, директно на десниот колк, со кои дејствија на обвинетиот, детето се здоби со телесни повреди изразени во вид на нагмечување во предел на вратот и нагмечување во предел на колкот од десната страна. Со овие дејствија, за обвинетиот е констатирано дека сторил кривично дело 'Телесна повреда' од чл. 130 ст. 1 од КЗ“.²⁴

Образложението што судот го дава за оваа одлука е: „Од друга страна, неправото од оваа одредба, чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ не го консумира и неправото од чл. 130 ст. 1 од КЗ. Оваа одредба се однесува за дејствие кое е кривичното дело телесна повреда, значи поголемо неправо во однос на прекршок како казниво дејствие, а го врши тој што друг телесно ќе го повреди или здравјето ќе му го наруши. Ова дело постои ако со дејствие на сторителот е нанесена телесна повреда или е нарушено здравјето на жртвата, независно на кое место е сторено, на јавно место или не, на пример во дом, објект... Заштитен објект на оваа инкриминација е телесниот интегритет на жртвата, кој се дејствие на сторителот се нарушува или оштетува. Поради овие причини не може да се смета дека на обвинетиот поради што е осуден за прекршок од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ, не може да му се суди и за кривично дело телесна повреда од чл. 130 ст. 1 од КЗ“.²⁵

²⁴ Пресуда К-519/17 од 09.11.2018 г. на Основниот суд Битола.

²⁵ Ibid.

7. Со пресуда К. бр. 237/16 од 19.09.2016 г. на Основниот суд Штип, која е донесена по признание на обвинетиот, судот констатирал вина кај него и го „казнил со парична казна од 80 (осумдесет) дневни глоби во износ од 320 евра во денарска противвредност од 19.680,00 денари, во која казна на обвинетиот му се засметува изречената глоба во износ од 300 евра во денарска противвредност од 18.450,00 денари со пресуда на овој суд ПРК-Ј бр. 21/16 од 03.05.2016 година, така што на обвинетиот му преостанува да плати износ од 1.230,00 денари. Обвинетиот е казнет затоа што по кратка вербална расправија, истиот физички го нападнал приватниот тужител на начин што со тупаница го удрил во пределот на окото и два три пати го удрил во пределот на телото, нанесувајќи му со тоа телесна повреда во вид на модринка во предел на десен очен капак, црвенило во предел на десно око и прокрвареност на десно око. Со овие дејствија, судот утврдил дека обвинетиот сторил кривично дело 'Телесна повреда' чл. 130 ст. 1 од КЗ".²⁶

Судот во конкретниов случај го прифатил признанието на вината од страна на обвинетиот и покрај фактот што тој требало да внимава на постоење на принципот *res judicata*, во случајов донесената пресуда во прекршочната постапка, која е и дел од доказниот материјал во кривичната пресуда. Дополнително, обвинетиот во овој предмет не ни имал бранител кој би можел да го посветува, а во крајна линија и му ги заштити правата на обвинетиот, нешто што се претпоставува дека судот треба да го стори согласно својата улога во системот на државата, за да може во целост да биде запознаен со правата што ги има во кривичната постапка и што значи признание на вина во случајов. Оттука, не е јасно зошто судот, имајќи ја предвид претходната прекршочна постапка, вклучително и осуда за обвинетиот, пристапил кон оваа фаза на постапката и овозможил признание на вина, ако се земе предвид дека овој вид повреда е внесена во делот на повреди на материјалното право и е основа за жалбена постапка, како и основа за одбивање обвинение.

8. Со пресуда КЖ-149/19 од 19.04.2019 г. на Апелациониот суд Штип, жалбите на приватниот тужител и обвинетиот се одбиени како неосновани, а првостепената пресуда на Основниот суд Кочани К. бр. 289/18 од 19.02.2019 г., со која обвинетиот се огласил за виновен за кривично дело „Телесна повреда“ по чл. 130 ст. 1 од КЗ, при што изречени му се 15 дневни глоби, вредноста на дневната глоба ја утврдил на 10 евра и го осудил на парична казна од 15 дневни глоби во износ од 150 евра во денарска противвредност од 9.225,00 денари е потврдена.

Второстепениот суд за ваквата одлука го дава следното образложение: „Ваквите жалбени наводи овој суд ги одби во целост како неосновани од следниве причини: Имено обвинетиот во прекршочна постапка, што се водела пред Комисијата за прекршоци, Одделение за прекршоци К. – МВР К., е огласен за виновен за

²⁶ Пресуда К. бр. 237/16 од 19.09.2016 г. на Основниот суд Штип.

прекршок од чл. 11 ст. 1 од ЗППЈРМ, каде објект на заштита претставува заштита на јавниот ред и мир на граѓанинот на јавно место, а во предметната кривична постапка обвинетиот е огласен за виновен за кривично дело 'Телесна повреда' од чл. 130 ст. 1 од КЗ, каде објект на заштита претставува заштита на животот и телото на граѓанинот, а каде обвинетиот, со противправните дејствија точно наведени во изреката на првостепената пресуда, телесно го повредил оштетениот. Во конкретниот случај не може да стане збор за двојно судење, односно двојна осуда за исто дело, како тоа го наведува обвинетиот, бидејќи имајќи ги напред наведените факти се работи за две одделни постапки, едната судска постапка, а другата постапка водена пред прекршочен орган, Комисија за прекршоци при МВР со различен објект на заштита, одлуката на Комисијата за прекршоци не е судска правосилна одлука во смисла на чл. 7 од ЗКП. Во прекршочната постапка, што не е судска постапка, се штити јавниот ред и мир на граѓанинот на јавно место, а во кривичната постапка која е поведена по приватна кривична тужба на тужителот, се штити телесниот интегритет на граѓанинот".²⁷

9. Со пресуда КЖ-148/19 од 23.04.2019 г. на Апелациониот суд Штип, жалбите на обвинетите се одбиени како неосновани, а првостепената пресуда на Основен суд Кочани со која тие се огласени за виновни за кривично дело „Телесна повреда“ по чл. 130 ст. 1 в.в. чл. 22 од КЗ, е потврдена. Со првостепената пресуда на обвинетите, и покрај постоењето на прекршочна постапка што завршила со пресуда, со која им е изречена прекршочна глоба во износ од 200 евра за сторен прекршок од чл. 11 ст. 1 од ЗППЈРМ, и покрај констатацијата на судот дека наведените дејства од прекршокот се совпаѓаат со дејствата што се наведени во приватната кривична тужба, на обвинетите им е изречена алтернативна мерка – условна осуда, со која им е утврдена казна затвор во траење од по два месеца, при што истовремено е определено дека утврдената казна затвор нема да се изврши доколку обвинетите во рок од една година од правосилноста на пресудата не сторат ново кривично дело.

Образложението на второстепениот суд е дека „во конкретниот случај е донесена одлука – решение од Комисијата за прекршоци при МВР, и не станува збор за правосилна судска одлука во смисла на чл. 7 од ЗКП и во смисла на чл. 4, протокол бр. 7 од погореспоменатата Конвенција за заштита на човековите права и основни слободи. Таа одлука – решение е донесено од прекршочен орган – прекршочна постапка – Комисија за прекршоци. Според тоа, не може да се примени законската одредба на чл. 7 од ЗКП и чл. 4, протокол 7 од погоре споменатата Европска конвенција“.²⁸

27 Пресуда КЖ-149/19 од 19.04.2019 г. на Апелациониот суд Штип.

28 Пресуда КЖ-148/19 од 23.04.2019 г. на Апелациониот суд Штип.

10. Со пресуда КЖ-295/19 од 17.09.2019 г. на Апелациониот суд Штип, жалбата на обвинетиот е одбиена како неоснована, а првостепената пресуда на Основниот суд Штип со која обвинетиот е огласен за виновен за кривично дело „Телесна повреда“ од чл. 130 ст. 1 од КЗ и осуден на парична казна од 80 дневни глоби во износ од 240 евра во денарска противвредност од 14.760,00 денари, и покрај постоењето пресуда со којашто е огласен за виновен за сторен прекршок и согласно тоа канет, е потврдена.

Судот ја донел оваа одлука со следното образложение: „За овој суд е неприфатливо изнесеното во жалбата дека постои повреда на чл. 7 од ЗКП, бидејќи по однос на прекршокот од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ и кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ, се работи за противправни деликти со различен степен на објективна инкриминација (противправен деликт нормиран како прекршок односно противправен деликт нормиран како кривично дело), различен начин на извршување (физички напад на јавно место по однос на прекршокот односно телесно повредување или нарушување на здравјето по однос на кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ) и различен објект на заштита. Со законски определеното битие на прекршок од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ, објект на заштита е јавниот ред и мир додека со законски определеното битие на кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ кое припаѓа во групата на кривични дела против животот и телото, објект на заштита е телесниот интегритет на човекот. Од овие причини, жалбените наводи за сторена повреда од чл. 7 од ЗКП се неосновани бидејќи се работи за различни противправни деликти со различен објект на заштита а не за исто кривично дело како е определено во чл. 7 од ЗКП“.²⁹

ПРАВНО ПРАШАЊЕ

Во конкретниов случај, предмет на оценка од страна на судовите треба да биде дали приватните тужби од оштетените се поднесени за истото поведение на обвинетите независно од законската квалификација за таквото поведение, односно дали постои *idem factum*. Како и да се утврди дали во овие случаи за истите факти за кои се водат две постапки е потребно да има двојно казнување, односно санкционирање на обвинетиот, а со оглед на фактот што обвинетиот е веќе правосилно осуден и казнет или, пак, во конкретните случаи има основа за примена на начелото *Non bis in idem*, а поради постоење на правното начело *res judicata*.

Ова правно прашање судовите треба да го одговорат преку елаборацијата и повикување на одредбите, како од домашното, така и од меѓународното право. Имено, почнувајќи од повикувањето на член 2 став 1 од Законот за судовите, во кој е утврдено дека судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со

²⁹ Пресуда КЖ-295/19 од 17.09.2019 г. на Апелациониот суд Штип.

Уставот, по што нивната заштитна улога при примена на правото се лоцира во став 2 од истиот член, каде што се вели дека во примената на правото судот ги заштитува човековите слободи и права.

На ова се надоврзува сетот одредби како уставни, така и законски, во кои се определува дека „никој не може повторно да биде суден за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука“, член 14 став 2 од Уставот на РСМ, како и забраната за двојно судење или казнување, со која се определува дека никој не може да биде суден или казнет за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука, чл. 7 од ЗКП, поради која е определено дека судот ќе изрече пресуда со која се одбива обвинението ако обвинетиот за истото дело е веќе правосилно осуден, ослободен од обвинението или постапката против него е правосилно запрена со решение – чл. 402 ст. 1 т. 5 од ЗКП.

Понатаму, со посочување на материјалното право согласно кое овие дејства се предвидени како казниви дела, судот се очекува да даде осврт на чл. 130 ст. 1 од Кривичниот законик, лоциран во главата четиринаесет насловена како „Кривични дела против животот и телото“, каде што е определено дека кривичното делото од оваа одредба го врши „Тој што друг телесно ќе го повреди или ќе му го наруши здравјето“, при што е определено дека сторителот ќе се казни со парична казна или со затвор до три години. Но, идентично треба да се даде и експликација на чл. 12 ст. 1 од Законот за прекршоците против јавниот ред и мир, каде што е утврдено дека прекршокот од оваа одредба го врши оној „Кој на јавно место физички ќе нападне друго лице ќе му се изрече глоба во износ од 600 до 800 евра во денарска противвредност“. Ова од причина што е особено важно да се направи компарација и да се увиди дека прекршокот од погорецитираниот член од ЗПЈРМ е воспоставен примарно заради гаранција и заштита на човечкото достоинство и сигурноста и јавниот ред и мир, но ако се има предвид описот на противправното дејство согласно кое е санкциониран физичкиот напад на јавно место, не е исклучена истовремена заштита на телесниот интегритет на човекот кои вредности редовно спаѓаат и во сферата на заштита и на кривичното право како што е предметната инкриминација од чл. 130 ст. 1 од КЗ, која не само што го заштитува приватниот туку, пред сè, и јавниот интерес. Фактот што прекршокот е полесен по својот карактер само по себе не го исклучува неговото квалификување како казниво дело во смисла на Конвенцијата, со оглед на тоа што целта на казнувањето и во прекршочната и во кривичната постапка е казна за стореното и спречување од повторно казниво поведение.

Имајќи предвид дека согласно чл. 118 од Уставот на РСМ, меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот, се составен дел од внатрешниот поредок и не можат да се менуваат со закон, што значи дека се со поголема правна сила од законите и директно се применуваат, а дополнително и што РСМ ја има потпишано Европската конвенција за заштита на човековите права и основните

слободи со дополнителните протоколи кон Конвенцијата, во конкретниов случај несомнено би бил применлив член 4 од Протоколот број 7 кон Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи – Право да не биде суден или осуден двапати за исто дело, во кој е предвидено дека „никој не може да биде изведен пред суд или повторно осуден во кривична постапка во надлежност на иста држава за дело за кое е конечно ослободен од обвинението или, пак, осуден согласно законот или кривичната постапка на таа држава“.

Во вакви и слични случаи, при постапувањето на судовите неопходно е, а притоа водејќи се според „критериумите Енгел“, утврдени и воспоставени во предметот *Engel and Others v. the Netherlands*³⁰, да се постави прашањето: Дали двете постапки биле кривични во својата природа? Применливоста на начелото *Non bis in idem* е можна за случаи во кои двете постапки што се воде биле кривични според позитивното право на државата, меѓутоа како дополнителни критериуми се вбројуваат и самата „природа“, односно карактерот на делото, како и тежината на казната на која обвинетиот може да биде изложен или нивото на строгост на изречената санкција. Јуриспруденцијата на ЕСЧП препознава многу предмети кога и во управни постапки, прекршочни постапки, па дури и дисциплински, се утврдило постоење на принципот *Non bis in idem* кога тие се нашле во колизија со кривичната постапка.

Понатаму, особено е важно да се утврди дали станува збор за истото дело во двете постапки што се водат (*Idem*), како и дали имало две постапки за истото дело (*Bis*). Во предметот *Sergey Zolotukhin v. Russia*³¹, ЕСЧП утврдува дека забраната за повторно судење треба да се толкува како забрана на гонење или судење на поединецот за второ „дело“ врз основа на факти што се суштински исти како во првото „дело“ за кое тој веќе е правосилно осуден. Додека, пак, по однос двојното водење на постапките, неопходно е да се утврди постоење или не на оваа околност врз основа на правниот статус на првичната постапка (пресуда), поточно дали таа станала правосилна или конечна.

Во прилог на примена на начелото *Non bis in idem*, а во поглед на правниот статус на првата пресуда, особено е важно да се констатира дека гаранцијата предвидена во чл. 4 од Протоколот бр. 7 кон Конвенцијата станува релевантна и применлива на почетокот на новиот казнен прогон, кога претходната ослободителна или осудителна пресуда станува по својата правна сила *res judicata*, таа е неотповиклива и за неа не постојат на располагање понатамошни правни лекови, без разлика што претходната пресуда е прекршочна, а подоцнежната постапка што се поведува против обвинетиот е кривична, доколку станува збор за ист кривично-правен настан и исти факти што му се ставаат на товар на обвинетиот.

30 Предмет *Engel and Others v. the Netherlands*, апликација 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

31 Предмет *Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC], апликација бр. 14939/03.

СУДСКА ПОСТАПКА – АРГУМЕНТАЦИЈА НА СУДОВИТЕ

Во првите пет разгледувани предмети, судовите утврдиле или потврдиле, во зависност од степенот на постапување, идентичност на фактите и постоење на *idem factum*, односно судовите утврдиле дека неоспорен факт е дека станува збор за ист настан што се случил во исто време и на исто место. Поточно, сторителот на прекршокот во прекршочната постапка се јавува како обвинето лице во кривичната, додека, пак, оштетеното лице е со идентично својство и во прекршочната и во кривичната постапка, а локацијата на преземените дејства кореспондира и во едната и во другата постапка. Судовите утврдиле и идентичност на фактите и во поглед на последиците од стореното дело кај оштетениот, а согледани низ призмата на објектот на заштита и обврската за нивна реституција како правична компензација на оштетениот од противправното дејствување на сторителот, која е и една од целите на правната заштита што ја ужива оштетеното лице. Конкретно, оштетениот во еден од петте предмети каде што е применето начелото *Non bis in idem*, а во еден од двата каде што постапувал првостепениот суд, со прекршочната пресуда за евентуално отштетно побарување е упатен на парница од страна на судот, што несомнено упатува на фактот дека на оштетениот му е дадена правна заштита и нему му е дадена можност за остварување на правична компензација од противправното дејствување на обвинетиот, што по својата цел е идентична со целта на водење и на оваа кривична постапка. Меѓутоа, идентично и во вториот од овие два првостепени предмети, без оглед што обвинението кон обвинетиот е одбиено, судот кој одлучувал во кривичната постапка го упатил оштетениот согласно чл. 114 од ЗКП, предјавеното имотно-правно побарување да го оствари во спор.

При фазата на оценка на дејствата на обвинетиот во прекршочната и кривичната постапка, судовите во овие пет предмети констатирале дека станува збор за нарушување на јавниот ред и мир со дејства на физички напад над оштетениот, кои воедно се предмет и на приватната кривична тужба по која се води кривичната постапка за нанесени телесни повреди на оштетениот. Судот утврдил дека дури и во дејствата на физички напад постои идентитет и идентичност, а поради постоењето на повеќе последователни дејства што биле преземени од обвинетиот, што се квалификуваат како физички напад. Оттука, судот го дефинира физичкиот напад согласно законскиот опис како суштествен/конститутивен елемент на прекршокот предвиден и санкциониран во чл. 12 од ЗПЈРМ, а истиот физички напад е предмет на кривичната постапка и согласно лекарското уверение, дел од списите на предметот, е квалификуван како телесна повреда. При што се констатира дека станува збор за постоење на нераскинливо единство на факти по однос на времето, местото и начинот на преземени дејства на извршување, насочено кон ист објект на заштита – телесниот интегритет на граѓаните.

Судот исто така посветил внимание и да оцени дали соодветствуваат утврдените цели на казнувањето во прекршочната и кривичната постапка. Конкретно, за противправното поведение за примена на физичка сила кон друго лице – оштетениот, со што бил нарушен јавниот ред и мир, обвинетиот веќе бил санкциониран, при што со изречената санкција – глоба во прекршочната постапка кон обвинетиот, судот оценил дека ќе бидат исполнети истите цели на казнувањето, како на планот на специјалната превенција, така и на планот на генералната превенција.

Врз основа на проверените факти и околности, а базирано на теоријата, но и практиката – како домашната, така и на ЕСЧП, судот во овие пет предмети оценил дека во конкретниот случај приватната кривична тужба е поднесена за истите факти, односно факти што се суштински исти со фактите за кои е поведена и правосилно завршена прекршочната постапка, а во која е донесена правосилна пресуда со која обвинетиот веќе е огласен за виновен и санкциониран за своето противправно однесување или, пак, ослободен од обвинение. По утврдување на постоење (*idem factum*) идентитет на фактите помеѓу прекршочната пресуда и приватната кривична тужба по која се водела кривичната постапка, судот одлучил да го одбие обвинението, темелејќи ја својата одлука на начелото *Non bis in idem*, а притоа имајќи предвид дека станува збор за пресудена работа (*res judicata*). Ова од причина што за истите факти, односно за фактите што се суштински исти, обвинетиот веќе е осуден и казнет или ослободен од обвинение со правосилна и извршна пресуда донесена во прекршочната постапка, која понатаму не може да се побива со редовни правни лекови. На ова се надоврзува и ситуацијата кога постои одлука со која правосилно е завршена прекршочната или некоја друга казнена постапка поради причина што трајно го спречува нејзиното водење или продолжување (на пример, застареност). Сите овие околности претставуваат еден од условите за примена на правното начело *res judicata* од причина што за оценка на постоење на ова начело релевантно е правосилното завршување на постапката пред кој било орган, кој по закон има надлежност да изрекува казни, притоа не врзувајќи се неопходно за суд.

Имајќи предвид дека прекршокот од чл. 12 ст. 1 од ЗПЈРМ, за кој е правосилно огласен за виновен и санкциониран обвинетиот, е воспоставен примарно заради гаранција и заштита на човечкото достоинство и сигурноста и јавниот ред и мир, дополнително предвидува и санкционирање на физичкиот напад на јавно место, со што не ја исклучува и истовремената заштита на телесниот интегритет на човекот, несомнено упатува и ја опфаќа во себе инкриминација предвидена во чл. 130 ст. 1 од КЗ, која му се става на товар на обвинетиот во кривичната постапка. Дополнително, во конкретниот случај, фактот што прекршокот е полесен по својот карактер, само по себе не го исклучува неговото квалификување како казниво дело во смисла на Конвенцијата, имајќи предвид дека во некои правни системи се инкорпорираат и одредени прекршоци што имаат кривична конотација, но се премногу тривијални за да бидат опфатени со кривичниот закон и со кривичната постапка.³²

32 Предмети *Menesheva v Russia*, апликација бр. 59261/00, *Ziliberg v Moldavia*, апликација бр. 61821/00.

Врз основа на погоренаведеното, судот со право во првите пет пресуди утврдил дека поведението на обвинетиот што довело до поднесување на барање за поведување на прекршочна постапка и донесување на правосилна прекршочна пресуда со која обвинетиот е огласен за виновен и казнет е истото поведение што е опишано во приватната кривична тужба по повод која е почната подоцнежната кривична постапка. На тоа се надоврзува и констатираната ситуација во која кривичната постапка што се водела, а по повод поднесената приватна кривична тужба против обвинетиот, се води за истиот настан, во поглед на времето, местото и начинот на сторување, односно истото однесување на обвинетиот, во истиот временски период, на истото место, каде што како учесници во настанот се јавуваат идентични лица кои имаат идентично својство и притоа од настанот настапиле исти последици. Поради тоа и го одбил обвинението против обвинетиот за наведеното кривично дело.

Во втората група од пет предмети, основните, како и апелационите судови што постапувале во нив, имаат дијаметрално спротивен став и образложение за применливоста на ова начело во кривичните постапки, а на кои им претходеle правосилно завршени прекршочни постапки.

Имено, судовите во овие пет предмети јасно ги категоризираат казнивите дела, независно од тоа дали станува збор за прекршок или, пак, за кривично дело, истите ги дефинираат во согласност со конкретните закони, но прават разграничување во поглед на објектот на заштита. Прекршокот е дефиниран како дејство со кое физички се напаѓа лице на јавно место, при што објект на заштита е јавниот ред и мир во општеството, а дополнително, според овие судии, не е нужно нападот да е поврзан со засегање на телесното здравје на жртвата, напротив, може да биде остварено обележјето и со дејство што не предизвикало телесна повреда или нарушување на здравјето на жртвата и таквото дејство да биде остварување на обележјата од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ. Од друга страна, констатираат и дека неправото од оваа одредба, чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ, не го консумира и неправото од чл. 130 ст. 1 од КЗ. Ова од причина што тие сметаат дека оваа одредба се однесува за дејство што е кривичното дело телесна повреда, што според нив подразбира поголемо неправо во однос на прекршок како казниво дејство, а го врши тој што друг телесно ќе го повреди некое лице или ќе му го наруши неговото здравје. Судот смета дека ова дело постои ако со дејство на сторителот е нанесена телесна повреда или е нарушено здравјето на жртвата, независно на кое место е сторено, на јавно место или не, на пример во дом, објект и сл. Во овој конкретен случај, судот како заштитен објект на оваа инкриминација го зема телесниот интегритет на жртвата, кој со дејство на сторителот се нарушува или се оштетува.

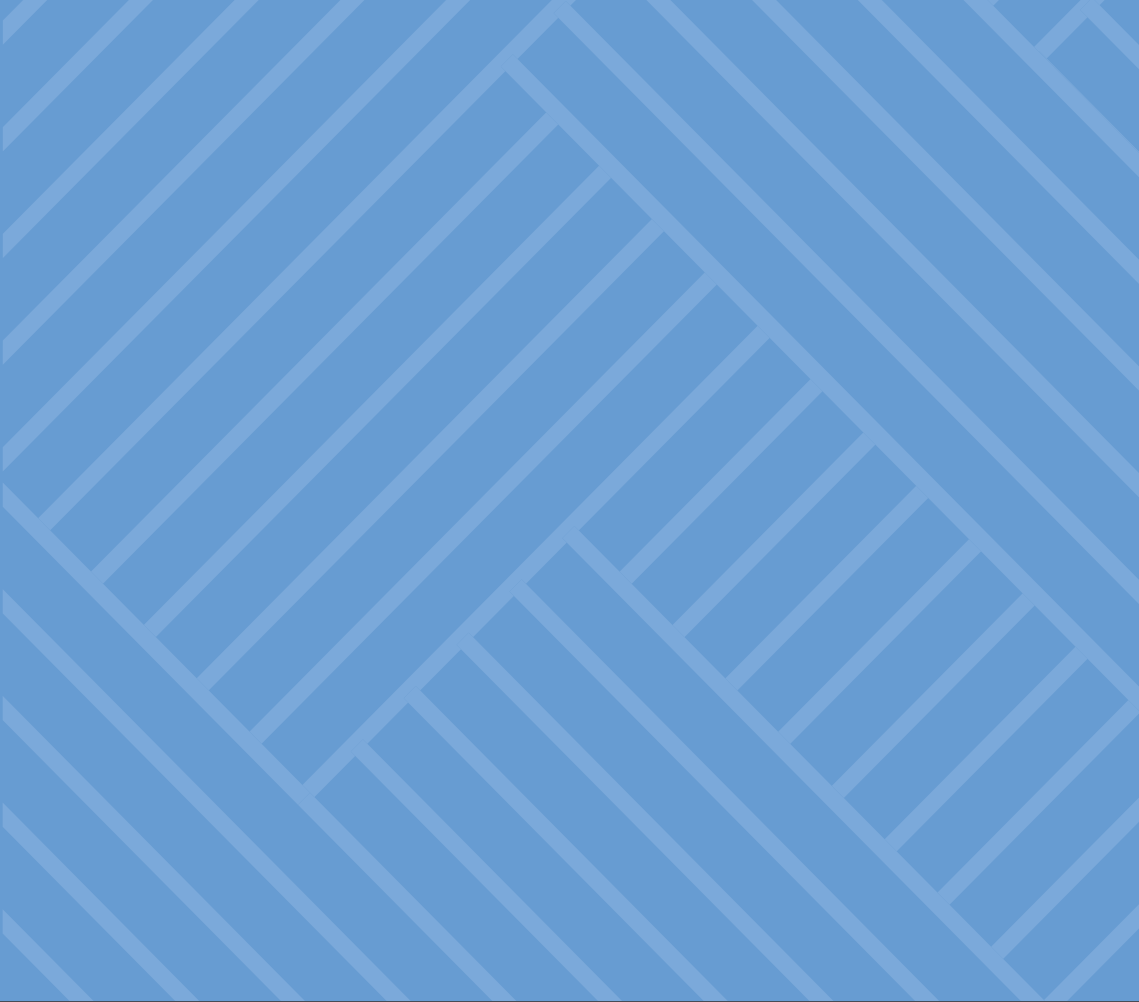
Поради погоренаведеното, судот е на став дека не може да се смета како соодветен пристапот со којшто обвинетиот би бил „амнестиран“ од кривична постапка, доколку претходно одговарал за истото во прекршочна. На ова само го надоврзуваат

„тесното“ толкување на одредбите предвидени во Конвенцијата, односно на член 4 од Протоколот 7 кон Конвенцијата согласно кое сметаат дека станува збор за забрана на двојна осудување во кривична постапка, а имајќи предвид, според нив, дека се работи за правосилно осудени лица за прекршок против јавниот ред и мир, каде што осудата е поради тоа што на јавно место сторителите физички нападнале други лица, а не кривична постапка каде што обвинетите се обвинуваат за нанесени телесни повреди, поради што, согласно овој став на судовите, не може да биде применет принципот *Non bis in idem*.

Во вториот од оваа група предмети, пак, судот, иако имајќи обврска да ја земе предвид прекршочната пресуда со која обвинетиот е огласен за виновен и изречена му е парична казна, го прифатил признанието на вина на обвинетиот. Судот во овој случај не го земал предвид ниту начелото *res judicata*, ниту *Non bis in idem* и констатирал дека по спроведениот увид во прекршочниот предмет во кој е утврдено дека приватниот тужител го пријавил критичниот настан, по што и се преземени понатамошни мерки што резултирале со пресуда на истиот тој суд, а со кој обвинетиот е огласен за виновен за прекршок сторен по чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ и е осуден со парична казна – глоба.

Во преостанатите три пресуди на Апелациониот суд, овој суд во целост се согласил со толкувањето на првостепените судови во поглед на примена на овие принципи, па како неприфатливо го земал толкувањето на одбраната дека постои повреда на чл. 7 од ЗКП, бидејќи, според судот, прекршокот од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ и кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ се противправни деликти со различен степен на објективна инкриминација, различен начин на извршување (физички напад на јавно место – прекршокот, односно телесно повредување или нарушување на здравјето – кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ) и различен објект на заштита. Судот е на став дека со законски определеното битие на прекршок од чл. 12 ст. 1 од ЗППЈРМ, објект на заштита е јавниот ред и мир, додека со законски определеното битие на кривичното дело од чл. 130 ст. 1 од КЗ, што припаѓа во групата на кривични дела против животот и телото, објект на заштита е телесниот интегритет на човекот.

Дополнително, како аргумент Апелациониот суд наведува и дека не може да стане збор за двојно судење, односно двојна осуда за исто дело од причина што, имајќи ги предвид фактите на случаите, се работи за две одделни постапки, едната судска постапка, а другата постапка водена пред прекршочен орган, Комисија за прекршоци при МВР со различен објект на заштита. Врз основа на ова се извлекува заклучокот дека одлуката на Комисијата за прекршоци не е судска правосилна одлука во смисла на чл. 7 од ЗКП, па оттука и непостоењето на ова начело.

ЗАКЛУЧОК

Кога ќе се разгледаат овие одлуки низ призмата на индикаторите предвидени за анализа на уедначеноста на судските одлуки може да се заклучи дека сите од овие десет предмети се применливи во соодветен аспект на определен член, односно иста материја – постоење на претходна прекршочна постапка водена по чл. 12 од ЗППЈРМ, како и подоцнежна кривична, по чл. 130 од КЗ, поточно услови за примена на начелото *Non bis in idem*.

Во рамките на првиот сет пресуди, првите пет во кои се применува ова начело, може да се констатира дека судовите се повикуваат и користат практика на ЕСЧП, а само во една од нив е констатирана и применета, односно повикување на домашна судска практика на основните судови и апелациониот суд по однос на истото прашање. При што во сите пет е соодветно идентификувана применливоста на член од законот, односно меѓународниот документ, во случајов Протокол кон Конвенцијата. Во пресудите каде што е констатирано повикување на „водечки предмет“, односно оној што претставува прв предмет на кој се темели понатамошната практика, станува збор за предмет што е дел од јуриспруденцијата на ЕСЧП, а идентично, тој претставува релевантен предмет за контекстот.

Анализирајќи ги овие десет одлуки може да се констатира дека за иста или слична повреда на правото не постои слична или идентична санкција. А впрочем, не постои ниту идентично постапување во рамките на сите судови од овие десет пресуди. Она што дополнително ја акцентира потребата од воедначено постапување, имајќи го предвид ова начело, е фактот што и во рамките на ист суд и исто апелациско подрачје, не се сретнува комплетно идентична практика на постапување. Напротив, станува збор веројатно за изолирани случаи при постапувањето на индивидуални судии, а особено кога станува збор за Апелациското подрачје Штип, во кое е утврдено дека второстепениот суд за иста работа има различни одлуки. За ова конкретно апелациско подрачје нотирана е една позитивна практика на постапување на еден од советите кој постапувал во жалбената постапка, но и три негативни. Се разбира, станува збор за различен состав и на советот кој одлучувал во позитивниот пример, наспроти идентичниот совет кој одлучувал во преостанатите три негативни примери, а кои се земени предвид при изработката на оваа студија на случај.

Од вака констатираната состојба може да се утврди дека се разликува правната логика по којашто имаат постапувано судовите во овие десет избрани одлуки. Или, за еден дел од судовите конкретната фактичка состојба со примена на правните норми произведува едни правни дејства за обвинетите, а за друг дел од судовите друга. А тоа во голема мера упатува на правна несигурност во правниот систем за сите учесници во една кривична постапка.

Во поглед на користењето на соодветни делови/параграфи за цитирање, како и во однос на техниките за цитирање одлуки на ЕСЧП, може да се констатира дека кога станува збор за цитирање параграфи, судовите немаат практика на воведување на индивидуални параграфи од самите пресуди, туку нив ги внесуваат конкретните

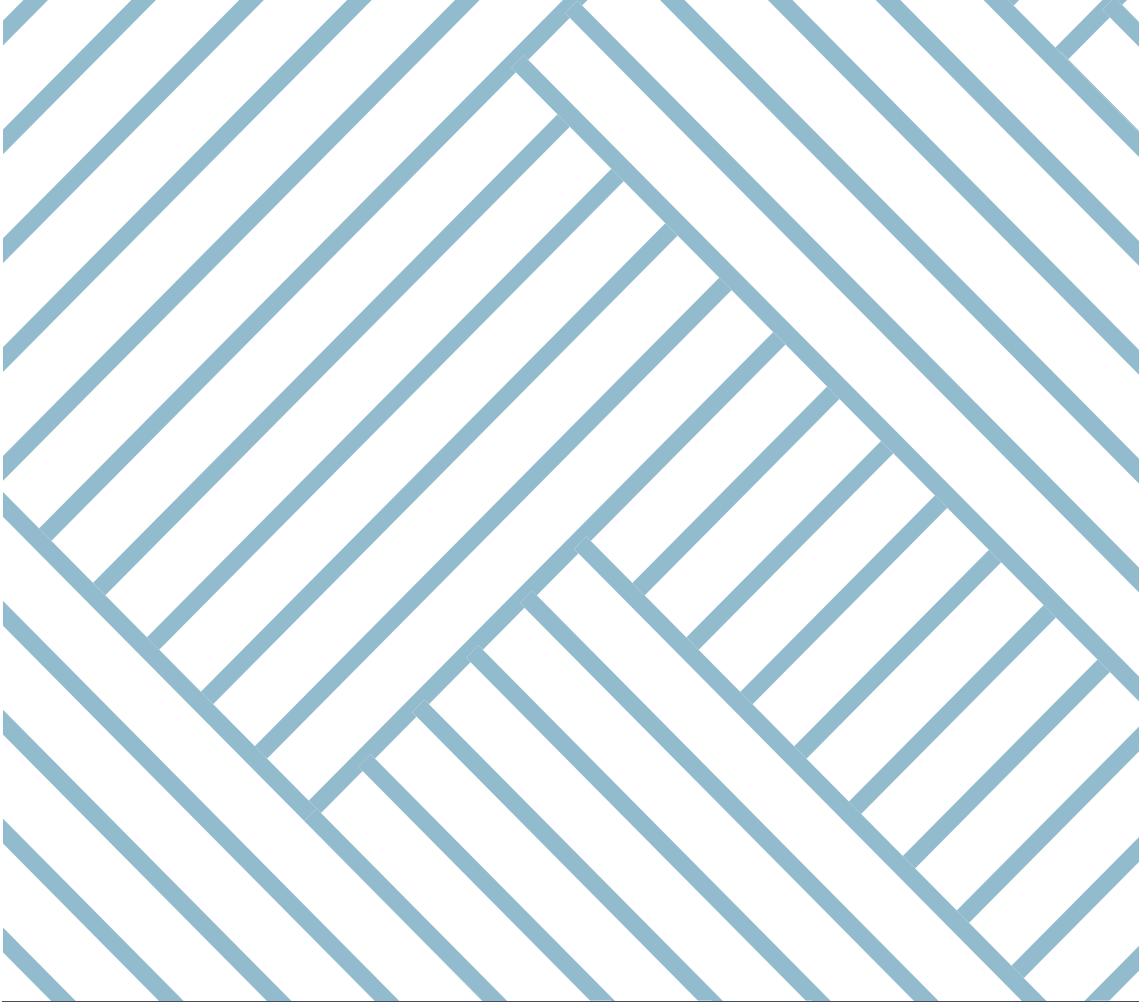
становишта на овој суд, по што ги поврзуваат со конкретниот настан за кој станува збор. Меѓутоа, кога во пресудите се референцираат одлуките, судовите кои примениле и вовеле практика на ЕСЧП, внимавале да го направат тоа согласно правилата за референцирање, односно цитирање на практиката на овој суд.

Генерално, оваа утврдена состојба на постапување на судовите во Република Северна Македонија е недозволива и неприфатлива, поради тоа е неопходно: да се донесе начелен став, односно начелно правно мислење од страна на Врховниот суд на Република Северна Македонија со што би се воедначил пристапот и постапувањето на судовите во поглед на прашањето за прекршочно, односно кривично санкционирање во случаи кога станува збор за идентично дело; интервенција во регулативата, поточно во чл. 7 од ЗКП во којашто ќе се утврди дека се забранува двојно санкционирање на исто лице кога тоа е веќе осудено или ослободено со правосилна судска пресуда, како и кога лицето било санкционирано или ослободено со конечна одлука на друг прекршочен орган, односно орган надлежен за изрекување казни.

Во поглед на генералните препораки во контекст на воедначеност на судските одлуки, по спроведената работна средба со судии од основните, апелационите судови и Врховниот суд во Република Северна Македонија може да се заклучи дека тие се на став дека подобрувањето на квалитетот и воедначеност на судските одлуки би придонело кон значително подобрување на целокупното функционирање на судовите во државата. А овој вид методологија и анализа би претставувале особено добра појдовна основа согласно која може да се цени квалитетот на активностите на судиите од страна и на самиот Судски совет во насока на редовното оценување на работата на судиите. Ова од причина што токму креирањето и следењето на судската практика во еден правосуден систем претставува ригорозна контрола на самоволието на судијата во полето на неговата слободна диспозиција за оценување на законот и негова примена и претставува механизам на контрола за обезбедување на правна сигурност и еднаквост на граѓаните пред законите. Поради тоа, таа е неопходна и за владеење на правото во една држава.

Несомнена е потребата од одредена стандардизација во пишување на судските одлуки и нивниот концепт, кој би бил применлив за сите. Воведувањето на одредени правила за структурирање на судските одлуки би претставувал позитивен чекор кон унапредување на постапувањето на судовите при нивното работење. Но, евидентно е дека е потребно унапредување и на човечките ресурси, односно судискиот и административниот кадар кој работи во судовите, а кој е директно вклучен во процесот на подготвување и изработка на одлуките. Во контекст на овој сегмент, по препорака на експертите, се наметнува и прашањето за евентуално воведување судија за судска практика во рамките на судовите, кој како посебен филтер би ја парафирал донесената одлука, а по претходно проценување дали при повикувањето и референцирањето на некоја практика воведена во рамките на домашни или меѓународни одлуки е применлива во конкретниот случај.

Улогата на Врховниот суд во креирање на судска практика, креирање на правни мислења, сентенции и слично е од клучно значење во еден правен поредок. Поради тоа, неопходно е да се пристапи кон интензивирање и поедноставување на постапката за носење на правни ставови и мислења што е уредена со деловникот на овој суд, но и да се поттикне неговата проактивна улога во правниот систем, бидејќи демонстрирањето на правна сигурност онаму каде што се појавуваат и опстојуваат правни празнини по однос на одредени прашања е единствениот начин да се обезбеди владеење на правото и еднаква примена на законите.

AHEKC

ПРИЛОГ 1-а: ОБРАЗЕЦ ЗА АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТ НА СУДСКА ОДЛУКА

Судска одлука бр. _____

Шифра _____

АНАЛИЗА НА СУДСКА ОДЛУКА НА ОСНОВЕН СУД

Бр. на индик.	Индикатор	Оценка	Коефициент	Вредност на индик.	Забелешка
1	Структура на судската одлука		1		
2	Изрека		2		
3	Кохерентност		2		
4	Правен силогизам при супсумција/ правна логика		3		
5	Објаснување на историјата на прашањето		2		
6	Претставување на предметот/ прашањето		2		
7	Претставување и примена на релевантните законски и подзаконски одредби и правните начела		2		
8	Фактичка состојба и доказна постапка		1		
9	Разгледување и ценење на спротивставени аргументи		2		
10	Јасност и конзистентност на образложението		1		
11	Јазична и граматичка правилност на текстот на судската одлука		1		

Вкупно: _____

И к= _____

Оцена/Генерална забелешка;

ПРИЛОГ 1-6: ОБРАЗЕЦ ЗА АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТ НА СУДСКА ОДЛУКА

Судска одлука бр. _____

Шифра _____

КВАЛИТЕТ НА СУДСКА ОДЛУКА НА АПЕЛАЦИОНЕН СУД

Бр. на индик.	Индикатор	Оценка	Коефициент	Вредност на индик.	Забелешка
4	Правен силогизам при супсумција/ правна логика		3		
10	Јасност и конзистентност на образложението		1		
11	Јазична и граматичка правилност на текстот на судската одлука		1		
12	Јасни напатствија до основниот суд при враќање на одлуката на повторно разгледување		2		
13	Јасно се наведени причините за укинување или преиначување на одлуката на првостепениот суд.		2		
14	Доколку се променети обемот или висината на санкцијата, тоа во образложението јасно е наведено зошто е направена промената, наведувајќи ја разликата во оценувањето со основниот суд		2		
15	Се дава одговор на жалбените наводи		2		
16	Не се препишува фактичката состојба од одлуката на првостепениот суд		1		
17	При преиначувањето на одлуката на првостепениот суд, судската одлука на апелациониот суд ги има сите карактеристики во утврдувањето на фактичката состојба, анализата на доказите, наведувањето на материјалното право и образложувањето, како и за било која првостепена судска одлука		2		
18	Одлуките на апелациониот суд со кои се одбива жалбата, има образложение само на оние жалбени наводи кои претходно не се наведени и на кои нема одговори во првостепената судска одлука		2		
19	Апелациониот суд внимава на рокот за апсолутна застареност на предметот кога треба да одлучува првостепениот суд.		2		

Вкупно: _____

И к= _____

Оценка/генерална забелешка:

